

Και όμως: Ανθρώπινη πολιτική Πραγματοποίηση μιας ουτοπίας* (1950)

Περί του Απόλυτου στην κρατική δομή

Μια εξουσία [Macht] η οποία ασκείται εντός μίας κοινωνικής κοινότητας και δεν σκοπεύει να βασίζεται απλώς σε κτηνώδη βία, αλλά θέλει να είναι μια εξουσία διαρκής, δηλαδή αποδεκτή από την κοινότητα και μάλιστα διορισμένη από αυτήν, θα πρέπει να διαθέτει μια νομιμοποίηση σαφή για τα μέλη της κοινότητας, μια νομιμοποίηση «φυσική» για αυτά. Αυτό ενδέχεται υπό ορισμένες περιστάσεις να φαίνεται ως μια «ελεύθερη» συμφωνία, βασισμένη απλά στο Λόγο, αλλά ακόμη και στην πιο κοινότοπη συμφωνία επιδρά μια συγκεκριμένη συμβολαϊκή ηθική: όταν οι συμβολαϊκοί εταίροι δεν διαθέτουν μια κοινά δεσμευτική, «απόλυτη» ηθική, όταν δεν είναι «ικανοί προς ορκοδοσία», τότε δεν υπάρχει κανένα *contrat social*, δεν υπάρχει ούτε μία στερεή κοινωνική κοινότητα ούτε κάποια φερέγγυα λειτουργία εντός της. Εάν δεν ίσχυε αυτό, τότε ο όρκος δεν θα κηρύσσονταν ποτέ ως «ιερός» και δεν θα είχε τεθεί υπό αυστηρή ποινική προστασία. Ο όρκος, η εξουσία και η μεταβίβαση της εξουσίας αναφέρονται σε τελική ανάλυση σε ένα «Απόλυτο».

Όσο περισσότερο μια κοινότητα προσβλέπει σε διάρκεια (ή ακόμη και στην «αιωνιότητα»), τόσο περισσότερο χρειάζεται αυτή τη θεμελίωση στο Απόλυτο και τόσο περισσότερο προσπαθεί να το μετατοπίσει στο υπερπέραν, διότι στο γήινο στοιχείο φαίνονται τα πάντα να αλλάζουν συνεχώς, ώστε δεν μπορεί να βρεθεί τίποτε το Απόλυτο. Από αυτή την ανάγκη της υπεργήινης απολυτότητας προέκυψε η αποθέωση των μοναρχών της Ανατολής και της Ρώμης, όπως προέκυψε τον μεσαίωνα η θεωρία της ελέω Θεού βασιλείας. Αλλά και η θεωρία της σύγχρονης δημοκρατίας πηγάζει από αυτή την πηγή, καθώς η δηλωμένη πίστη του Rousseau

* Τίτλος πρωτοτύπου: *Trotzdem: Humane Politik. Verwirklichung einer Utopie*. Μετάφραση: Θανάσης Γκιούρας. Η αρχική μορφή του κειμένου συντάχθηκε στα τέλη του καλοκαιριού του 1949, και η πρώτη δημοσίευση έγινε το 1950 στο περιοδικό *Neue Rundschau* (έτος 61, αρ. 1). Οι σημειώσεις εντός αγκυλών και οι υποσημειώσεις είναι του μεταφραστή.

στην *volonté générale* και στον άνευ όρων Λόγο της δεν παριστάνει τίποτε άλλο από μια μεταβίβαση της θείας χάριτος (και συνεπώς του θείου Λόγου) στην λαϊκή κοινότητα, η οποία έχει γίνει ο εξουσιαστής, ο αντιπρόσωπος της οποίας [κοινοτήτας] έγινε αργότερα η λαϊκή πλειοψηφία: ο μεσαιωνικός μυστικισμός του κράτους είχε υποθέσει μια θεία επιλογή στην απόδοση του εξουσιαστικού αξιώματος, ενώ ο σύγχρονος λαμβάνει υπόψη τον πιθανολογικό λογισμό και υποθέτει ότι η καθομοιωσιμότητα¹, μέσω της οποίας όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται με «ελευθερία» και «ισότητα», εκφράζεται με την μεγαλύτερη σαφήνεια στον μεγάλο αριθμό, και ότι συνεπώς αυτός, και μάλιστα ως πλειοψηφία, θα πρέπει να επενδυθεί με το θείο δικαίωμα της άσκησης εξουσίας.

Η διαφορά μεταξύ ολοκληρωτισμού και μη ολοκληρωτισμού

Από το Απόλυτο στο οποίο πιστεύουν τα μέλη μιας κοινότητας [Gemeinwesen] εξαρτάται η μεταξύ τους ισχύουσα ηθική, και το τμήμα αυτής της ηθικής το οποίο αναφέρεται άμεσα στην ηγεσία της κοινότητας αποτελεί το σύμπλεγμα των «βασικών ρυθμιστικών αρχών» της. Στις βασικές ρυθμιστικές αρχές του φεουδαλικού κράτους ανήκει παράλληλα με την άνευ όρων καθολική πίστη η παραδοχή της ιεραρχικής κοινωνικής διάταξης ως καθρέφτη της ουράνιας ιεραρχίας, ενώ για τη δημοκρατία ισχύουν ως βασικές ρυθμιστικές αρχές η ελευθερία και η ισότητα των ανθρώπων (συμπεριλαμβανομένου και του αντίστοιχου δικαιώματος της *pursuit of happiness* [επιδίωξη της ευτυχίας]).

Όταν οι βασικές ρυθμιστικές αρχές είναι κοινό αγαθό του λαού, ώστε να αναγνωρίζονται και να τηρούνται με σιωπηλό αυτονόητο τρόπο από τον καθένα, τότε το κράτος δεν έχει καμία αφορμή για ολοκληρωτισμό. Εκεί όμως όπου οι αρχές εκπροσωπούνται απλώς από μια κυρίαρχη ομάδα, είτε επειδή ο συνολικός λαός δεν τις γνωρίζει ακόμη, είτε επειδή έχει δα και πάλι αποστατήσει από αυτές, ούτως ώστε η εξουσιαστική ομάδα θα πρέπει να αναλάβει τον προσηλυτισμό ή τον επαναπροσηλυτισμό, εκεί εισέρχεται ο ολοκληρωτισμός, δηλαδή μια κατάσταση στην οποία το κράτος εξαναγκάζει δια του ποινικού δικαίου την τήρηση των βασικών αρχών του.

Με άλλα λόγια: στο μη ολοκληρωτικό κράτος το «Απόλυτο», στο οποίο θεμελιώνονται οι βασικές ρυθμιστικές αρχές του, αποτελεί το αντικείμενο μιας «φυσικής», δηλαδή μιας πατροπαράδοτης πίστης, ενώ το ολοκληρωτικό κράτος είναι αναγκασμένο να εξαναγκάσει αυτή την πίστη. Τέτοιους κρατικούς εξαναγκαστικούς προσηλυτισμούς (οι οποίοι συνεπώς δεν έχουν καμία σχέση με τον καθαρά θρησκευτικό ιεραποστολικό ζήλο) άσκησε ο Κάρολος ο Μέγας στους Σάξονες, επίσης αναλήφθηκαν από τους Ιησουίτες ως περισσότερο ή λιγότερο ιεροεξεταστικές επανισοπεδώσεις² στα καθολικά κράτη της ύστερης Αναγέννησης, και τα πράγ-

ματα δεν είναι διαφορετικά με τους σύγχρονους ολοκληρωτισμούς, με την μαρξιστική πίστη στη Ρωσία, με την φυλετική πίστη στην εθνικοσοσιαλιστική Γερμανία, με την σχεδόν αφηρημένη κρατική πίστη των λατινικών φασισμών, οι οποίοι, σε αντίθεση προς όλους τους άλλους, αφήνουν καθετί μεταφυσικό στους εκκλησιαστικούς συμμάχους τους και κρατούν για αυτούς απλώς την γυμνή κρατική αυθεντία: είτε έτσι είτε αλλιώς, οι εκάστοτε βασικές ρυθμιστικές αρχές επιβάλλονται παντού εξαναγκαστικά στο λαό με τη βοήθεια του μονοκομματικού συστήματος.

Περί του μη ολοκληρωτισμού της δημοκρατίας

Γεννημένη μέσα από την εξέγερση ενάντια στην (εν μέρει ολοκληρωτικοειδή) μοναρχία, η δημοκρατία πίστευε ότι το επαναστατικό πυρ της δεν μπορεί ποτέ να σβήσει, και αυτό, με αξιοπερίεργο τρόπο, το πιστεύει ακόμη και σήμερα. Φαινόταν κάτι το αυτονόητο ότι καθένας θα υπερασπιζόταν ανεπιφύλακτα την ελευθερία και την ισότητα· εάν υπήρχαν εξαιρέσεις σε αυτό, τότε (εκτός από τους ίδιους τους τυράννους και τους οπαδούς τους), δεν μπορούσαν παρά να είναι κάποιοι τρελοί, και καθώς έξω από τα ιδρύματα των ψυχασθενών δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου πλειοψηφίες τρελών, ήταν προφανές ότι οι ρυθμιστικές αρχές της δημοκρατίας δεν χρειάζονταν καμία περαιτέρω προστασία, πολύ λιγότερο δε μια ολοκληρωτική.

Εντούτοις, η επαναστατική δυσπιστία απέναντι σε κάθε κυβερνητική εξουσία παρέμεινε εναργής: πίσω από κάθε τέτοια εξουσία η δημοκρατία οσφριζόταν την τάση για καισαρική μανία, την απόπειρα για την επανεγκαθίδρυση της πάλαι ποτέ τυραννίας και προς αποφυγή αυτού του πράγματος δεν τοποθετήθηκε απλώς το κράτος στη βάση ενός «συντάγματος» —αυτός ήταν ο ιδιαίτερος νεωτερισμός της σύγχρονης δημοκρατίας— αλλά σε αυτά τα συντάγματα (τα οποία δεν περιέχουν καθεαυτά ουδεμία περαιτέρω προστατευτική ρήτρα για τις βασικές αρχές) ετέθησαν τρόπον τινα εξωσυνταγματικά προοίμια, το «Bill of Rights», η «Déclaration des Droits de l'Homme» και παρόμοια, τα οποία αποσκοπούσαν να αποτελέσουν ένα ανάχωμα ενάντια στις τυραννικές προθέσεις των κυβερνήσεων.

Στην αλήθεια προέκυψε το αντίθετο: στην αλήθεια οι λαϊκές πλειοψηφίες άξιζαν πολύ περισσότερη δυσπιστία από ό,τι οι δημοκρατικές κυβερνήσεις, διότι αυτές οι τελευταίες πολύ συχνά —το κλασικό δε παράδειγμα για αυτό είναι το γερμανικό συμβάν— λόγω της δέσμευσής τους στο σύνταγμα και στις προδιαγραφές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκ των οποίων εκείνο της απεριόριστης ελευθερίας της έκφρασης αποδείχτηκε ως το πλέον επικίνδυνο, ήταν αναγκασμένες να αφήσουν αδέσμευτη την πιο έκλυτη αντιδημοκρατική προπαγάνδα.

Περί των διαλυτικών τάσεων εντός της δημοκρατίας

Καθώς είναι, υπό συγκεκριμένες σχέσεις, ένα τέκνο της κεφαλαιοκρατίας –αν και, όπως δείχνει η αρχέγονη ελβετική δημοκρατία, δεν είναι διόλου πάντα τέτοιας καταγωγής– η δημοκρατία έχει μερίδιο στα κεφαλαιοκρατικά ελλείμματα, στην εκμετάλλευση, στον ιμπεριαλισμό, στην αποικιοκρατία· μέσα από αυτές τις καταστάσεις διαστρεβλώθηκε πολλάκις όχι μόνο η κοινωνική, αλλά επίσης, ναι, και η πολιτική δικαιοσύνη, αυτή η ειδικά δημοκρατική αρετή.

Μια τέτοια διαστρέβλωση δεν θα ήταν όμως διόλου δυνατή, εάν η δημοκρατία δεν είχε εμπλακεί με την [ιστορική] περίοδο της φθίνουσας θείας πίστης: στερημένα από την καθομοιωσιμότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα φαίνονται να έχουν χάσει το ενδότερο περιεχόμενό τους· ακόμη και το φυσικό δίκαιο, στο οποίο προσφάτως θέλησε κανείς να τα θεμελιώσει, δεν αρκεί από μόνο του, αλλά χρειάζεται το υπόβαθρο του θείου *ratio* ούτως ώστε –δεν υπάρχει άλλος δρόμος– να καταλήξει ως ορθολογικό δίκαιο στην ορατότητα και στην ύπαρξη. Η θεότητα του Λόγου, η οποία ορίστηκε ακριβώς για αυτό το λόγο από την Γαλλική Επανάσταση, ήταν μια φάρσα, αλλά εντούτοις μια λογικά καθορισμένη, διότι χωρίς την επίκληση ενός Απόλυτου τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι στον αέρα, και εν τωιαύτη περιπτώσει ακόμη περισσότερο είναι στον αέρα η ιδέα της δημοκρατίας.

Η απώλεια της θείας πίστης βρήκε τους ανθρώπους σε μια στιγμή στην οποία η επικέντρωση σε μια κεντρική αξία ήταν άκρως αναγκαία για αυτούς. Η εκρηκτική εκβιομηχάνιση ανάτρεψε τις επί αιώνες παραδοσιακές βιοτικές μορφές και γέννησε μια ψυχρή-τεχνική ζούγκλα αδιαφανών μεγαλοεξουσιών, στην οποία ο άνθρωπος έχασε κάθε ψυχικό και υλικό στήριγμα. Και καθώς η δημοκρατία ήταν η ίδια θρησκευτικά εξαρτημένη και δεν είχε καμία δυνατότητα να προσφέρει ένα υποκατάστατο θρησκείας, αναπτύχθηκαν αναγκαστικά από αυτήν οι ολοκληρωτισμοί, οι πολιτικές ψευδοθρησκείες, οι οποίες υπόσχονταν την νέα κεντρική αξία.

Περί της δύναμης πεποίθησης του μαρξισμού

Ο Marx και ο Engels, έχοντας προ οφθαλμών την ρομαντική λάμψη της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης, ήθελαν να πραγματοποιήσουν πλήρως μια δεύτερη επανάσταση, την κοινωνική, το δημοκρατικό ιδεώδες, το ιδεώδες της δικαιοσύνης, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Προχώρησαν επιστημονικά, αλλά ως προς το αίσθημα ήταν ειρηνιστές και απόστολοι δικαιοσύνης, και δεν τους πέρασε από το μυαλό ότι η παγκόσμια επανάσταση θα μπορούσε κάποτε να προχωρήσει με τη μορφή των παγκόσμιων πολέμων.

Ο Λένιν απέρριψε το δημοκρατικό υπόβαθρο της μαρξικής σκέψης και ήταν συ-

νεπώς αναγκασμένος να απορρίψει άπαξ δια παντός επίσης το (σε τελική ανάλυση ντεϊστικό) υπόβαθρο απολυτότητας του Hegel, όπως αυτό είναι ακόμη ορατό στον Marx. Στη θέση του μαρξικού φιλειρηνισμού και του εξελικτικισμού αναγνωρίστηκε πλήρως η ταυτότητα του παγκόσμιου πολέμου και της παγκόσμιας επανάστασης, και τα δύο με ολοκληρωτικό νόημα. Με το Σοβιετισμό η πολιτική ιδιοφυΐα του Λένιν έθεσε στον κόσμο ως ολόδικο προϊόν της μια αντίληψη ολότητας με επιστημονική μορφή, και η επιθετική δυναμική της αναφορικά με την εγγενή σε αυτή την ίδια επίδραση στην μαζική [ψυχική] υποβολή μπορεί να συνοψιστεί περίπου ως εξής:

α) ο Σοβιετισμός είναι, σύμφωνα με το μαρξιστικό θεμέλιό του, ένα επαναστατικό κίνημα το οποίο απευθύνεται σε όλους τους «εκμεταλλευόμενους», δηλαδή αφενός στις υποβαθμισμένες τάξεις όλης της υφής, αφετέρου σε όλους τους λαούς, οι οποίοι μέχρι τώρα υπήρξαν με θιγμένη την εθνική τιμή τους ανίσχυρα αντικείμενα του ευρωπαϊκού αποικιοκρατικού συστήματος·

β) αυτή η προτροπή σε κοινωνική και εθνική επανάσταση πλέει –προφανώς με πλήρη δικαιολογία– υπό τη σημαία της «δικαιοσύνης», δηλαδή υπό μία απόλυτη ηθική αξίωση·

γ) αν και οι επαναστάσεις στρέφονται προπάντων ενάντια στα υπάρχοντα θεσμικά πλαίσια, διότι είναι ακριβώς αυτά, με το κράτος στην κορυφή, τα οποία θεωρούνται ως «άδικα», ως καταπιεστικά και συνεπώς ως χρήζοντα αλλαγής, ο επαναστατικός μηχανισμός απαιτεί εκτός αυτού και αποδιοπομπαίους τράγους και την «τιμωρία» τους – μια ανάγκη στην οποία αντεπεξέρχεται ο μαρξισμός καθιστώντας με ανεπίτρεπτη μεν, αλλά αναγκαία υπεραπλοποίηση «τους» κεφαλαιοκράτες και τους αστούς υπεύθυνους για όλα τα δεινά του κόσμου·

δ) η «απελευθέρωση από την κεφαλαιοκρατία» δεν είναι ταυτόσημη με την ατομική ελευθερία, πολύ περισσότερο στη θέση της κεφαλαιοκρατικής αυθαιρεσίας τίθεται η σοσιαλιστική πειθαρχία, ακόμη δε και όταν ως ύστατος αγωνιστικός στόχος ισχύει το παλαιό ιδεώδες της ελευθερίας, αυτό εντούτοις δεν εναποτίθεται άμεσα στο μεμονωμένο άτομο (για το οποίο είναι ένα υπερβολικό βάρος)·

ε) ακριβώς αυτή η αυστηρή πειθαρχία δίνει στο σοβιετικό μαρξισμό την αξιοσύνη ενός δόγματος, η ολική ισχύς του οποίου δεν μπορεί πλέον (υπό την απειλή ποινής) να αμφισβητηθεί από κανέναν, και συνεπώς είναι πλήρως κατάλληλο να έλθει ως νέα κεντρική αξία στη θέση των παλαιών φθινουσών στάσεων πίστης·

στ) το θεμέλιο της πίστης αναδεικνύεται εδώ ως το ειδικά νεωτερικό της επιστημονικότητας, μια και ο μαρξισμός υποστηρίζει ότι είναι η μοναδικά ισχύουσα, επιστημονικά «θεμελιωμένη» και συνεπώς αποκαθαρμένη από κάθε μυστικισμό ερμηνεία της ιστορίας, και συνεπώς ότι μόνο αυτός κατέχει την ικανότητα να διατυπώνει επιστημονικές ρήσεις για την αιτιακή πορεία των μελλοντικών ιστορικών συμβάντων·

ζ) στη βάση μιας τέτοιας επιστημονικής προφητείας διατυπώνεται η υπόσχεση ότι σε ένα πλήρως σοσιαλιστικό κόσμο θα γεννήσει την μέγιστη παραγωγή

αγαθών με την βέλτιστη κατανομή της μέγιστης-βέλτιστης ευημερίας για «όλους», και ότι με αυτό τον τρόπο θα έχει δημιουργηθεί η προϋπόθεση για την εξαφάνιση όλων των θεσμικών πλαισίων που περιορίζουν την ελευθερία, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων του κράτους.

Πίσω από αυτά τα αξιώματα βρίσκεται το άψογο σύστημα θεωριών που βασίζεται στον Μαγκ, και έτσι αυτά εκπληρώνουν ένα τριπλό σκοπό: κεντρίζουν τη βούληση για εξέγερση των δυσαρεστημένων, δίνουν στους ανθρώπους που έχουν περιπέσει σε ανασφάλεια μια κεντρική αξία, η επιστημονική υποστήριξη της οποίας αντέχει κατά τα φαινόμενα όλες τις επιθέσεις, και ικανοποιούν έτσι την ανθρώπινη ανάγκη για το Απόλυτο, την ανάγκη για μια περιβάλλουσα τα πάντα απόλυτη κατανοησιμότητα. Και ακριβώς για αυτό το λόγο αυτά είναι τα όπλα με τα οποία οι Σοβιετικοί έχουν εφοδιάσει την ισχυρότερη μονάδα κρούσης τους για τον επερχόμενο πόλεμο της διεθνούς επανάστασης, την ομάδα κρούσης της «Πέμπτης Φάλαγγας»³.

Περί των φασισμών

Οι φασισμοί, αδιάφορο εάν γερμανικής ή λατινικής προέλευσης, έχουν αντλήσει τον ολοκληρωτισμό τους από τον Λένιν, όπως και ένα μεγάλο τμήμα των μεθόδων τους, όπως για παράδειγμα τη ρύθμιση της πολιτικής οργάνωσης, το συνωμοτικό σύστημα των περικλειστων ομάδων, τη συγκρότηση Πέμπτων Φαλαγγών και άλλα. Διαφέρουν από το Σοβιετισμό μέσα από το έλλειμμα ιδεολογίας και θεωρίας: η φυλετική αντίληψη της ιστορίας την οποία ο Χίτλερ ήθελε να αντιπαραθέσει στον ιστορικό υλισμό είναι σε σύγκριση με αυτόν ένα πρωτόγονο και παιδικό «θέλω κι εγώ», παράλληλα δε σαφώς ένα κόλπο πολιτικής προπαγάνδας πρώτου βαθμού. Κατά τα άλλα εντούτοις, ο φασισμός δεν είναι τίποτε άλλο από μια κενή τεχνική της εξουσίας, δεν είναι τίποτε άλλο από έναν σχετικιστικό μακιαβελισμό, καθώς –και αυτό είναι εν πάση περιπτώσει μια κάποια κυνική ειλικρίνεια– κάθε απόλυτη δέσμευση ισχύει ως ξεπερασμένη και αναγνωρίζεται απλώς το άμεσο προτέρημα: επιτρέπεται οτιδήποτε μπορεί να χρησιμεύσει για τους σκοπούς διεύρυνσης της εξουσίας, του τρόμου ή ακόμη απλώς για την ικανοποίηση των ορμών για τις μάζες, ακόμη δε και όταν αυτό συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με την σοβιετική επαναστατική ηθική, εντούτοις αυτή, τουλάχιστον ως ουτοπία, θέτει ως προοπτική την αποκατάσταση των ανθρώπινων δικαιωμάτων για το απώτερο μέλλον της αταξικής κοινωνίας, ενώ ο φασισμός πολύ απλά οδηγεί με μηδενιστικό τρόπο στο κενό. Εάν [άραγε] ο Σοβιετισμός, λόγω της ολοκληρωτικής ουσίας του, δεν θα υποκύψει επίσης κάποτε στον ίδιο κίνδυνο, δεν είναι διόλου κάτι τετελεσμένο αναφορικά με τον ολοκληρωτικό μηχανισμό του: για τη δημοκρατία υπάρχει αυτός ο κίνδυνος, όπως αποδείχτηκε στη Γερμανία και στην Ιταλία, και αναμφισβήτητα

θα αναπτυχθεί περαιτέρω, εάν τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν αποκτήσουν μια νέα σταθερότητα, τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά.

Περί της επιρροής της θεωρησιακότητας στην ιστορία

Ο άνθρωπος χάνει το αίσθημα της θείας πίστης του, επειδή έχει παραδοθεί σε αιρετικές θεωρησιακές σκέψεις, ή μήπως παραδίδεται σε θεωρησιακές σκέψεις, επειδή έχει χάσει το αίσθημα του Θεού; Το ανορθολογικό βίωμα ή η ορθολογική θεωρησιακότητα είναι άραγε το πρωταρχικό; Πού είναι η αιτία, πού είναι το αποτέλεσμα;

Όσο και αν έχει κανείς την τάση να δίνει πάντα προτεραιότητα στο ανορθολογικό στοιχείο, εντούτοις το πλέγμα των αιτιών και των αποτελεσμάτων είναι πολύ πυκνό και πολύ μπλεγμένο, ώστε να μπορούσε να λυθεί μονοσήμαντα με κάποιο τρόπο· από το ανορθολογικό αναπτύσσεται ο ορθολογικός στοχασμός, ο οποίος επιδρά εκ νέου στο ανορθολογικό βίωμα, και η όλο και πιο περίπλοκη διαδικασία δεν βρίσκει κανένα τέλος. Και όμως θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η ιδιαίτερη δύναμη διαμόρφωσης της ιστορίας βρίσκεται στη θεωρησιακότητα· το ζώο δεν σκέφτεται θεωρησιακά και συνεπώς είναι άνευ ιστορίας.

Σαφώς, το ορθολογικό προεικονίζεται στο ανορθολογικό· αυτό εξηγείται από τις καθεαυτές πάντα («λογικές») ενστικτώδεις και ανακλαστικές αντιδράσεις των ζώων. Αλλά ενώ η ζωική λογική είναι καθαρά αυτοσχεδιαστική, δηλαδή μια λογική η οποία δεν ξεπερνά την εκάστοτε πραγματική κατάσταση και τις περιεχομενικές παρορμήσεις της, άρα ο ρυθμός της εκτύλιξής της συμπίπτει με το εξωτερικό συμβάν, η ανθρώπινη σκέψη μπορεί κάθε στιγμή να αποκοπεί από την εξωτερική πραγματικότητα που παρέχει παρορμήσεις, καθιστάμενη μια «αυτόνομη» θεωρησιακότητα με σχεδόν απεριόριστο ρυθμό: όταν τα αποτελέσματα της θεωρησιακής σκέψης επαναπροβληθούν στην πραγματικότητα, τότε αποτελούν εδώ το «Νέο», το «Εισέτι-ανύπαρκτο», χωρίς την εμφάνιση του οποίου δεν θα υπήρχε καμία ιστορία.

Στην επαναπροβλησιμότητα φαίνεται μεν η ιστορικά διαμορφωτική δύναμη της θεωρησιακής σκέψης, η οποία μέσω της «λογικής ορθότητάς» της γεννά το «Νέο» στην πραγματικότητα, αλλά η ιστορία αποτελείται εντούτοις από «σφάλματα», δηλαδή από καταστάσεις οι οποίες έχουν καταλήξει από τη θεωρησιακότητα –πόρρω απέχοντας από την «επαλήθευσή» τους– σε άκρα σύγχυση, ώστε μπορεί κανείς δικαίως να μιλά για «εσφαλμένες προβολές», ο συλλεκτικός τόπος των οποίων είναι η ιστορία. Η λογική ορθότητα είναι κάτι το τυπικό· με πλήρη κενότητα περιεχομένου, όπως στα μαθηματικά, είναι μονοσήμαντα αξιόπιστη, αλλά εκεί όπου χρησιμοποιούνται περιεχόμενα, τότε, παρά την κατά τα φαινόμενα ορθή συνεπαγωγή γίνεται επισφαλής και παρέχει απλώς υποθετικά αποτελέσματα. Έτσι για παράδειγμα, οι θεολογικές θεωρήσεις για την ύπαρξη του διαβόλου και

των μαγισσών είναι αναντίρρητα «ορθές» και παρόλ' αυτά η επαναπροβολή τους στην πραγματικότητα γέννησε την φοβερή μαζική ψύχωση της καύσης των μαγισσών. Κοντολογίς, το «περιεχομενικό», η «περιεχομενική θεώρηση» οδηγεί σε «εσφαλμένες καταστάσεις» για τις οποίες δεν μπορεί κανείς απλά να καταστήσει υπεύθυνη την «ελαττωματικότητα της ανθρώπινης διάνοιας» – στα μαθηματικά, παρά την ίδια ελαττωματικότητα, δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου τέτοιες εσφαλμένες καταστάσεις. Καταλήγει, λοιπόν, κανείς στον βεβαίως πολύ απλοποιημένο εμπειροτεχνικό τύπο: το «Νέο» στην ιστορία αποδεικνύεται τότε και μόνο τότε ως «πρόοδος» (και όχι ως εσφαλμένη κατάσταση), όταν είναι διαρκώς ικανό να παράσχει την παρόρμηση για νέες και εκ νέου προβλήσιμες θεωρήσεις· έτσι συμβαίνει στην άπειρη διαδικασία της επιστημονικής γνώσης, ενώ η πίστη στις μάγισσες μετά τον αφανισμό της δεν είχε καμία περαιτέρω συνέπεια.

Περί της επιρροής του δικαίου και της θεωρησιακότητας του δικαίου στην ιστορία

Στα σφάλματα που επιβάλλουν την ιστορία και γεννούν τις εσφαλμένες καταστάσεις της ανήκουν επίσης και εκείνα της δικαϊκής αντίληψης – το δίκαιο των μαγισσών είναι προφανώς ένα εξ αυτών – και είναι επίσης και αυτά περιεχομενικά καθορισμένα. Εκτός από τα μαθηματικά δεν υπάρχει καμία απουσία περιεχομένου, δεν υπάρχει κανένας μονοσήμαντος απαγωγικός συλλογισμός και όταν το δίκαιο δοκεί ότι μπορεί στα ύστατα θεμέλιά του να συγκροτηθεί ως ένα abstractum «καθαρό», κενό περιεχομένου, ως ένα «δίκαιο καθεαυτό», το οποίο στην «περιεχομενική ουδετερότητά του» θα μπορούσε να απαιτήσει ακριβώς μια λογικο-μαθηματική απολυτότητα της μορφής, τότε αυτό είναι ήδη ένα νομικό σφάλμα, και μάλιστα ένα με βαρύνουσες συνέπειες.

Σαφώς, το αφηρημένο τυπικό δίκαιο είναι ένα σύστημα, το οποίο καταλήγει σε εντελώς περιεχομενικά ουδέτερους νομικούς κανόνες μέσω καθαρά λογικών απαγωγικών συλλογισμών, φέρ' ειπείν στους εξής:

«Οι νόμοι προστατεύονται από τις παραβάσεις μέσω ποινικών κυρώσεων», ή
«Ενώπιον του νόμου είναι όλοι ίσοι», ή

«Η άγνοια του νόμου δεν αποτρέπει την ποινή», ή

«Όσο πιο βαριά η παράβαση, τόσο πιο βαριά η ποινή», και παρόμοια. Σαφώς αυτά είναι περιεχομενικά ουδέτερες προτάσεις, δηλαδή προτάσεις οι οποίες δεν ενδιαφέρονται ούτε για τα περιεχόμενα του νόμου ούτε των ποινών· ισχύουν εξίσου για μια ήπια, όπως και για μια δρακόντεια νομοθεσία.

Εντούτοις, αυτή η ριζική απολυτότητα της μορφής είναι μόνο φαινομενική, και έτσι καταπίπτει και ο ριζικός περιεχομενικός σχετικισμός της. Διότι ακόμη και όταν

θα μπορούσαν να σβηστούν στο σύστημα όλα τα εναπομείναντα ίχνη του θείου δικαίου, το οποίο –κατ’ αναλογία προς τον Δεκάλογο– είναι ένα περιεχομενικά απόλυτο δίκαιο, το δίκαιο παραμένει ακόμη αναφερόμενο στον άνθρωπο: χωρίς τη γνώση της σωματικής και ψυχικής αποδοτικότητας του ανθρώπου δεν μπορούν να του τεθούν διόλου εννοηματικές νομικές απαιτήσεις, και χωρίς τη γνώση των συμπλεγμάτων φόβου του δεν μπορούν να του απευθυνθούν διόλου αποτελεσματικές ποινικές απειλές: ο άνθρωπος είναι για το δίκαιο «γήινη απολυτότητα» και συνεπώς διαρκής περιεχομενικός όρος.

Αυτό γίνεται ιδιαίτερα σαφές με τη δομή της ποινής. Διότι όπως και αν συγκροτηθούν οι βαθμίδες της ποινής καταλήγουν στην (απλή ή εντεταμένη) θανατική ποινή, δηλαδή σε ένα «γήινο απόλυτο» κατ’ εξοχήν, όπως δε και αν συγκροτηθούν, ακόμη μάλιστα και αν αποκλείεται η θανατική ποινή, είναι και πάλι κάθε μεμονωμένη ποινή στην κλίμακα ένα σύμβολο της θανατικής ποινής. Στις σωματικές τιμωρίες αυτό είναι προφανές, αλλά και στις άλλες ποινές είναι αρκετά διαφανές, διότι η φυλάκιση και το κάτεργο («υποδουλώνουν») τον άνθρωπο και τον κάνουν ένα ζωντανό πτώμα.

Μέσα από τη δέσμευση του δικαίου στην «γήινη απολυτότητα» του ανθρώπου περιορίζεται σημαντικά τόσο η αδέσμευτη νομική θεωρησιακή σκέψη, όσο προπάντων και η περιεχομενική ουδετερότητά της, δηλαδή ακριβώς εκείνος ο διαβόητος περιεχομενικός σχετικισμός ο οποίος «επιτρέπει τα πάντα» στον εκάστοτε νομοθέτη, εφόσον η νομοθετική πράξη δεν αναδεικνύει κανένα τυπικό σφάλμα: η προβολή αυτής της απορριπτέας αντίληψης περί του νόμου στην πραγματικότητα δεν συνεισέφερε λίγο στη σημερινή βαρβαρότητα, διότι είναι το εργαλείο για την φαινομενικά νόμιμη άρση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Περί της νέας θεμελίωσης των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Κανένας τυπικός σχετικισμός του δικαίου δεν υπήρξε ικανός στη διάρκεια των χιλιετιών να αποδυναμώσει μία περιεχομενική εντολή ανθρώπινου δικαιώματος, όπως το «Ου φονεύσεις», όπως δε και αν ήταν θεμελιωμένη η αποδυνάμωση, το απλό αίσθημα δικαίου οσφραίνεται ότι από πίσω της κρύβεται μια αντινομία. Αλλά για τον παραμερισμό αυτής της αντινομίας χρειάζεται κανείς το Απόλυτο, την «γήινη απολυτότητα» στην οποία είναι τυπικά δεσμευμένο το δίκαιο. Το ανθρώπινο δικαίωμα δεν είναι –όπως με αξιοπερίεργο τρόπο υποτέθηκε μέχρι σήμερα– μια απαίτηση προς τις κυβερνήσεις, αλλά είναι μια απαίτηση προς τους νομοθέτες, και ακριβώς με αυτό τον τρόπο καθίσταται μια ειδικά πολιτική απαίτηση: το ανθρώπινο δικαίωμα είναι πολύ απλά η μετα-πολιτική και κατά βάση δεν απαιτεί τίποτε άλλο από το ότι ο κανόνας «Ου φονεύσεις» θα πρέπει να ισχύει

και για τη νομοθεσία. Ακόμη πριν από τριάντα χρόνια αυτό θα ήταν μια κοινότητα απαίτηση: σήμερα δεν είναι διόλου πια κοινότητα, και είναι ακόμη λιγότερο κάτι τέτοιο, καθώς τα ανθρώπινα δικαιώματα στην κλασική μορφή τους υποδήλωναν πάντα το εξής: ήθελαν να αποτρέψουν το ότι ο πολίτης που δεν είχε παραβιάσει ένα νόμο της χώρας του υποτάσσεται στις προθέσεις υποδούλωσης μιας αφυπνισμένης τυραννίας και τίθεται έτσι σε μια ποινικοποιημένη κατάσταση⁴, δηλαδή μια κατάσταση που συμβολίζει την θανατική ποινή. Ακριβώς αυτό έχει γίνει σήμερα πραγματικότητα υπό την τρομοκρατία των δικτατοριών.

Η τυραννία, όπως και ο τρόμος, εργάζονται με το «αναπόφευκτο» της ποινικοποιημένης κατάστασης: όποιος είναι προσδιορισμένος για αυτήν πρέπει να την αφήσει να περάσει από πάνω του, και καμία συμπεριφορά, έστω και τόσο ευήθης, έστω και τόσο φιλικά προσκείμενη προς τον τύραννο, δεν μπορεί να τον σώσει από αυτό. Όταν όμως το δίκαιο δοκεί ότι μέσα από την «περιεχομενική ουδετερότητά» του είναι αναγκασμένο να γίνει διαχειριστής τέτοιων συμβάντων, τότε καταλήγει αναπόφευκτα σε αντιφάσεις, σε ένα πεδίο αντινομιών, και μάλιστα για διαφορετικούς λόγους. Το ότι καθένας ο οποίος, όντας αθώος, θα πρέπει να υποστεί μια ποινή, και μάλιστα την θανατική ποινή, ότι τυπικά είναι τρόπον τινά «εγκληματικά τεταγμένος», μπορεί εδώ να έχει τη λιγότερη βαρύτητα, όχι τάχα επειδή μπορεί να εμποδιστεί πρακτικά στην «προσήκουσα» προς αυτόν διάπραξη ενός εγκλήματος – ακόμη και η εγκληματικότητα των δούλων, για την οποία ισχύει κάτι παρόμοιο, ήταν εκπληκτικά χαμηλή – αλλά επειδή ήδη με την «κανονική» θανατική ποινή εμφανίζονται αντινομίες τέτοιου είδους, δηλαδή ως το πρόβλημα του μέγιστου της ποινής (μιας παλιάς αμηχανίας της πρακτικής δικαιοσύνης), κατά συνέπεια του οποίου ο απλός δολοφόνος θα μπορούσε εξίσου να έχει διαπράξει μαζικές δολοφονίες. Πολύ πιο βαρύνουσα είναι αντιθέτως η αντινομία της «νομικά νομιμοποιημένης δικαϊκής ανασφάλειας», όπως αυτή επιδιώκεται συνεχώς από το κράτος του τρόμου και στην οποία το βοηθά η περιεχομενική ουδετερότητα του δικαίου. Βαρύτατη δε είναι εκείνη η ταυτολογία του δικαίου, που κρύβεται σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το σχήμα της οποίας μπορεί παρεμπιπτόντως να διατυπωθεί ως εξής:

«Απαγορεύεται να υπερβαίνεται το πεντηκοστό έτος της ηλικίας, και όποιος δρα αντίθετα προς αυτό θα τιμωρείται με θάνατο».

Ακούγεται πολύ παράλογο; Λοιπόν, μέχρι το 1863 σε όλο τον αμερικανικό Νότο⁵ ίσχυε το εξής, αν και υπό ορισμένες άλλες νομικές συγκαλύψεις:

«Απαγορεύεται να γεννιέται κανείς με μαύρο δέρμα, και όποιος δρα αντίθετα προς αυτό θα τιμωρείται με ισόβια κάτεργα».

Όχι διαφορετικά άλλωστε ήταν συγκροτημένοι οι «νόμοι» με τους οποίους διατάχθηκαν οι φόννοι των Εβραίων στη Γερμανία: είναι όλοι τους ταυτολογίες, διότι αυτό είναι το τυπικό θεμέλιο του τρόμου.

Μόνο εκεί όπου κυριαρχεί απόλυτη έλλειψη περιεχομένου, δηλαδή στα μαθημα-

τικά, είναι νομιμοποιημένη η ταυτολογία: ένα δικαίκο σύστημα το οποίο φαντάζεται ότι είναι ελεύθερο περιεχομένου όπως τα μαθηματικά, δηλαδή το οποίο θέλει να επιτρέψει και την ταυτολογία, γίνεται φονικό. Αλλά γίνεται και αντιφατικό. Διότι πώς θα πρέπει να διακρίνεται η έννοια του «νόμου» από εκείνη της «ποινή», όταν και οι δύο επιτρέπεται να εννοούν το ίδιο; Ακριβώς δε για αυτό το λόγο μπορεί να συναχθεί από την τυπική έννοια του δικαίου μια πρόταση, η οποία θέτει ένα τέλος σε όλη τη φασαρία:

«Οι νομικοί προσδιορισμοί δεν επιτρέπεται ποτέ να είναι ταυτόσημοι με τις ποινές που είναι καθιερωμένες για την παράβασή τους».

Σε αυτό τον τυπικό προσδιορισμό θα πρέπει όμως –ακριβώς εξαιτίας του περιεχομενικού χαρακτήρα του δικαίου– να προστεθεί και ένας περιεχομενικός, και αυτός μπορεί να αποκτηθεί από τον ορισμό της ποινής ως «εξαντικειμενίκευση» [Versachlichung], ώστε η πρόταση μπορεί να διευρυνθεί ως εξής:

«Οι νόμοι δεν επιτρέπεται να επιβάλλουν στον πολίτη καμία ποινικοποιημένη κατάσταση, δηλαδή να τον στερούν από τα ειδικά προς αυτόν ανθρώπινα κατηγορήματα της ελευθερίας, της ισότητας και του δικαιώματος της επιδίωξης της ευτυχίας, πολύ περισσότερο μια τέτοια εξαντικειμενίκευση του ανθρώπου επιφυλάσσεται μόνο για την ποινή σε περίπτωση παράβασης του νόμου». Μπορούμε εδώ να παραβλέψουμε έκτακτες καταστάσεις όπως είναι ο πόλεμος.

Το ότι το τυπικό δίκαιο είναι με τέτοιο τρόπο σε θέση να δώσει στα ανθρώπινα δικαιώματα μια συστηματική θεμελίωση, έχει μια πολιτική σημασία, η οποία δεν πρέπει να υποτιμάται, διότι προσφέρει ένα κριτήριο για τη διάκριση μεταξύ νόμιμης και παράνομης, ή εγκληματικής, πολιτικής.

Περί του γήινου Απόλυτου

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μια ηθική απαίτηση, είναι μια ηθική εντολή και πρέπει να γίνουν πολιτική εντολή, και όπως πίσω από κάθε ηθική εντολή βρίσκεται και εδώ η μορφή «Ου [φονεύσεις]». Αυτό σημαίνει ότι στρέφονται ενάντια στο ριζικά Κακό, και ως τέτοιο αποκαλύπτεται η «υποδούλωση», η «εξαντικειμενίκευση» του ανθρώπου. Αυτό είναι το «γήινο Απόλυτο», στο οποίο τα ανθρώπινα δικαιώματα θεμελιώνονται και ορίζονται: είναι μία τροπή από το υπεργίνο (την καθομοιωσιμότητα) στο γήινο (τη φρίκη του στρατοπέδου συγκέντρωσης), μια τροπή από την απλώς λογική θεωρησιακή σκέψη στο περιεχομενικό, αλλά όχι λιγότερο απόλυτο δεδομένο και η αναγκαιότητα αυτής της τροπής έχει προκύψει από την εμπειρία των φρικωδιών του ολοκληρωτισμού.

Αλλά τα ολοκληρωτικά συστήματα είναι απλώς μια εξωτερική αφορμή. Στην αλήθεια η συνολική γνώση έχει εμπλακεί σε μια τέτοια ριζική, μπορεί κανείς άνε-

τα να πει κοπερνίκεια τροπή. Ιδιαίτερα η φυσική έδειξε ότι οι λεγόμενες «λογικές αναγκαιότητες», με τις οποίες μέχρι σήμερα είχαν διατυπωθεί απόλυτες διαπιστώσεις για τη φύση και τις δομές της (χωρικότητα, αιθέρας, διαιρεσιμότητα), έχουν αποδειχτεί όλες τους ως εσφαλμένες διαπιστώσεις και ότι θα πρέπει να αντικατασταθούν από εμπειρικές, δηλαδή από «γήινες», απολυτότητες (όπως για παράδειγμα, από την ανώτατη ταχύτητα που είναι δεδομένη με το φως): η λογική θεωρησιακότητα είναι μεν το «απολύτως» απαραίτητο όχημα για την ανθρώπινη γνώση, αλλά αυτό που προάγει περιεχομενικά είναι ύποπτο, δεν είναι παρόλη την «ορθή» συναγωγή διόλου απόλυτο και πρέπει πολύ περισσότερο να ελέγχεται και να περιορίζεται ακατάπαυστα από το εμπειρικό στοιχείο.

Οι εσφαλμένες διαπιστώσεις στις φυσικές επιστήμες και οι «εσφαλμένες καταστάσεις» στην ιστορία αναδεικνύουν με αυτό τον τρόπο μια κάποια συγγένεια μεταξύ τους: και οι δύο είναι προϊόντα της θεωρησιακής «ανώτερης» απολυτότητας, η οποία έχει προβληθεί στην πραγματικότητα και οι δυο τους μπορούν να διορθωθούν μόνο μέσα από την αποκάλυψη της εκάστοτε «κατώτερης», της γήινης απολυτότητας. Στο πεδίο της ιστορίας όμως αυτή η διόρθωση δεν σημαίνει τίποτε άλλο από την «ορθή» πολιτική.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ανοικοδόμηση ενός δημοκρατικού θεωρητικού συστήματος

Εάν η δημοκρατία ήταν πολύ απλά, όπως την είχε ορίσει ο Τσώρτσιλ, η κατάθεση της ψήφου την ημέρα των εκλογών, τότε στην καλύτερη περίπτωση θα ήταν αντιπροσώπευση συμφερόντων. Αλλά είναι κάτι περισσότερο: είναι –και το αφελές αίσθημα του δικαίου το αποδεικνύει αυτό– ακόμη όπως ήταν εξ αρχής, μια πολιτική προσανατολισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η *pursuit of happiness*, η επιδίωξη της ευτυχίας, σημαίνει σε τελική ανάλυση την υπέρβαση των ανθρώπινων δεινών. Τα δεινά είναι αντι-ορθολογικά, αλλά η ιστορία με τις εσφαλμένες καταστάσεις της αποτελείται από δεινά. Ο Αυγουστίνος είδε εδώ τη διαδικασία εξαγνισμού για την επίτευξη της Civitas Dei: για τον Hegel ήταν η επώδυνη διαδικασία της αυτοσυνειδητοποίησης του παγκόσμιου πνεύματος και για τον Marx ήταν συνδεδεμένη με αυτό η απαίτηση της λύτρωσης από τα υλικά δεινά της πείνας. Εάν εντούτοις εξετάσει κανείς το αντι-ορθολογικό στοιχείο των δεινών, την «ανωμαλία» τους και τη γέννησή τους από την ανωμαλία, τότε αναδεικνύονται στις αναπτύξεις των διάφορων ανθρώπινων ομάδων ορισμένες ταλαντεύσεις οι απολήξεις των οποίων –λαμβανόμενες *cum grano salis*– παριστάνονται ως δύο διαφορετικές «περίοδοι ανωμαλίας», ενώ η μεσαία θέση δίνει την εικόνα ενός είδους «ομαλότητας», σαφώς συχνότατα σβησμένη μέχρις ανεπαίσθητου σημείου, καθώς με το

πολυπληθές των αστερισμών των ανθρώπινων ομάδων οι φάσεις ταλάντευσης σε ελάχιστες μόνο περιπτώσεις συμπίπτουν, και συνεπώς προκύπτουν διαρκώς συγκρουσιακές καταστάσεις, οι οποίες συμβάλλουν στην «ανωμαλία». Εάν όμως, παρόλ' αυτά, προκύψει κάπου μια περίοδος ομαλότητας της απελευθέρωσης από τα δεινά, αυτή περιέχει κατά προσέγγιση μια πραγματοποίηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, και αυτό η δημοκρατία το κατάλαβε με απλά ενστικτώδη τρόπο.

Ο μαρξισμός, τουλάχιστον ο σοβιετικός, έχει μεταθέσει την πραγματοποίηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, βεβαίως μια πλήρη πραγματοποίηση, μέχρι την ολοσχερή κοινωνικοποίηση του κόσμου, και καθώς αυτό, σύμφωνα με το δόγμα, μπορεί να επιτευχθεί μόνο επαναστατικά και σαφώς όχι εξελικτικά, δηλαδή αποκλειστικά μέσα από την εξολόθρευση ολόκληρων πληθυσμιακών στρωμάτων, η ανθρωπότητα θα πρέπει, προς το παρόν, να συμβιβαστεί με μια συνεχή αύξηση των δεινών της. Η δημοκρατία αντιθέτως, λιγότερο δογματική, αντ' αυτού όμως, τουλάχιστον ως προς την ιδέα, αφοσιωμένη με περισσότερη ειλικρίνεια στα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν υπολογίζει με την πλήρη πραγματοποίησή τους· εύχεται απλώς ότι σε κάθε παγκόσμια στιγμή, δηλαδή όχι μόλις στο μυθικό μέλλον, αλλά τώρα αμέσως, πραγματοποιείται ένα μέγιστο της *pursuit of happiness* ή –διατυπωμένο πιο προσεκτικά– ότι σε κάθε παγκόσμια στιγμή τα ανθρώπινα δεινά μειώνονται σε ένα ελάχιστο.

Ένα θεωρητικό σύστημα της δημοκρατίας, χωρώντας από τα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν μπορεί συνεπώς παρά να είναι ένα σύστημα του ειρηνισμού και του εξελικτισμού. Και καθώς δεν μπορεί να υπολογίζει κανείς με μια τελεσίδικη σωτηριακή κατάσταση, αυτά είναι πολύ πιο μετριοφρονες στόχοι από εκείνους του μαρξισμού. Βεβαίως, μια θεωρία της δημοκρατίας θα πρέπει και αυτή να αναλύσει την ιστορία για να αποκτήσει από αυτήν τις πολιτικές (ή μεταπολιτικές) οδηγίες για την καθοδήγησή της, αλλά σε αντίθεση προς τον μαρξισμό, πρόκειται εδώ προπάντων για την πρόληψη, δηλαδή για την προφύλαξη από το ανώμαλο, για την προφύλαξη από το ξέσπασμα μαζικών μανιών, και όχι για την πρόκλησή τους προς όφελος ενός δόγματος. Μόνο με αυτό τον τρόπο μπορεί να διατηρηθεί η ειρηνιστική-εξελικτική γραμμή και μπορεί κανείς να το ονομάσει αυτό μια ψυχιατρική-θεραπευτική στάση – παρόλ' αυτά, ή ακριβώς για αυτό το λόγο, είναι μια στάση η οποία, όταν χρειαστεί, θα απαντήσει με βία στα ξεσπάσματα της μαζικής μανίας. Κοντολογίς, η δημοκρατική μεταπολιτική έχει μια προληπτική αποστολή, την πρόληψη των «εσφαλμένων καταστάσεων» στον κοινωνικό βίο.

«Ολοκληρωτικός ανθρωπισμός»

Τα πολεμικά και τα ολοκληρωτικά μέτρα έχουν μια αδελφική σχέση μεταξύ τους, και καθώς η θεωρία της δημοκρατίας, παρόλο το φιλειρηνισμό, επιτρέπει τα πρώ-

τα, θα πρέπει –πράγμα ακόμη πιο παράλογο για τον παλαιο-δημοκράτη– να επιτρέψει και τα δεύτερα: ο σύγχρονος άνθρωπος στην ανασφάλειά του χρειάζεται το ολοκληρωτικό στοιχείο, και καθώς αυτό απειλεί τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία θα πρέπει να τα προστατεύσει με ολοκληρωτικά μέσα.

Διότι οι φασισμοί γεννήθηκαν, όταν ο άνθρωπος άρχισε να αρνείται το σεβασμό στο συνάνθρωπο και ο πολίτης στο συμπολίτη, όταν πλέον δεν σεβόταν σε αυτόν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, όταν πλέον δεν μπορούσε να τον δει ως ομοίωμα του Θεού, όταν διακήρυξε τον αστό, τον Εβραίο, τον έγχρωμο ως υπάνθρωπο. Δεν ήταν η κυβέρνηση, όπως είχε φοβηθεί κανείς με τη θεμελίωση της δημοκρατίας, εκείνη που απειλούσε τα ανθρώπινα δικαιώματα – όχι, οι πολίτες το έκαναν αυτό και το έκαναν εις βάθος.

Τα ολοκληρωτικά κράτη προστατεύουν την τήρηση των βασικών ρυθμιστικών αρχών τους μέσα από τους αυστηρότερους ποινικοδικαίικούς προσδιορισμούς. Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως οι βασικές ρυθμιστικές αρχές της δημοκρατίας χρειάζονται σήμερα την ίδια προστασία. Με άλλα λόγια: δεν αρκεί πλέον να δεσμεύονται οι κυβερνήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσα από ένα «Bill of Rights», θα πρέπει κάθε μεμονωμένος πολίτης –ο αρχι-ψηφοφόρος και αρχι-νομοθέτης στη δημοκρατία, ο ιδιαίτερος φορέας της πολιτικής της– να παροτρυνθεί να σέβεται αδιάρρηκτα τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ανθρώπινη ελευθερία, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια του συμπολίτη του. Εδώ ανήκει ένα «Bill of Duties», ένας κατάλογος καθηκόντων ως συμπλήρωση και ταυτόχρονα ως περιορισμός του «Bill of Rights». Αυτό φαίνεται παραδειγματικά στην ελευθερία της έκφρασης, καθώς κάθε «άποψη» η οποία εξωθεί σε μίσος και περιφρόνηση αναφορικά με συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, θα έπρεπε να τεθεί υπό ποινική δίωξη. Κοντολογίς, προκύπτει ένας ποινικός κώδικας με ένα «Νόμο για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» ως επίκεντρο.

Από τη βασιλεία πήγασε, ως αντίθεση προς αυτήν, η επαναστατική πολιτεία, και εκεί όπου, με εντελώς εγγελιανό νόημα, προέκυψε η συνταγματική μοναρχία ως σύνθεση και των δύο, δεν ήταν η χειρότερη λύση. Παρόμοια πράγματα θα μπορούσαν να ισχύουν για την «ολοκληρωτική δημοκρατία». Σαφώς, θα άλλαζε εν τω μεταξύ περιπτώσει πολλαχώς η σημερινή δημοκρατική δομή, και γι' αυτό φαίνεται ορθότερο να γίνεται λόγος για ένα «ολοκληρωτικό ανθρωπισμό».

Η οικονομία ενάντια στον «ολοκληρωτικό ανθρωπισμό»

Θα πρέπει να αναμένεται μια διπλή ένσταση. Οι μαρξιστές είναι αυτονόητο ότι δεν θα δουν τίποτε άλλο στον «ολοκληρωτικό ανθρωπισμό», παρά μία συνέχεια της ταξικής κοινωνίας και της φαινομενικής ελευθερίας της, ενώ για τον φιλελεύθερο και ιδιαίτερα για τον οικονομικό φιλελεύθερο κάθε μέτρο που θυμίζει ολοκληρωτι-

σμό σημαίνει πολύ απλά «κομμουνισμό». Και καθώς αυτοί οι δύο μεταξύ τους –και οι δύο με κάποια δικαιολόγηση– αλληλοεπιρρίπτουν τάσεις υποδούλωσης, ενδέχεται αυτή η μομφή να μεταβιβαστεί και στον «ολοκληρωτικό ανθρωπισμό».

Καθώς δε και τα δύο κόμματα έχουν προφανώς δίκιο, προφανώς έχουν και τα δύο άδικο. Όταν ο Adam Smith πίστευε ότι ίδιον όφελος του ατόμου θα πρέπει σε τελική ανάλυση να επιφέρει το μεγαλύτερο όφελος και την μεγαλύτερη ελευθερία και για το σύνολο –η δουλοκτητική οικονομία των Αμερικανών συγχρόνων του αποτελούσε για αυτόν ένα αμελητέο παράπλευρο φαινόμενο– εν τωιαύτη περιπτώσει έσφαλε, αλλά δεν έσφαλε λιγότερο ο Μαγκ, ο οποίος προσδοκούσε την ίδια ευτυχία από το σοσιαλισμό. Και οι δύο έπρεπε αναγκαστικά να σφάλουν, καθώς και οι δύο ήταν οικονομικοί μυστικιστές, συνεπαρμένοι από τη νέα τεχνική ανάπτυξη, και οι δύο με την πα-νοικονομική πίστη ότι είναι η οικονομία που κάνει τον άνθρωπο και όχι ο άνθρωπος την οικονομία: εδώ ξεκίνησε εκείνος ο οικονομικός ολοκληρωτισμός ο οποίος στην κε-φαλαιοκρατία είναι κρυφός μεν, αλλά διογκώνεται κάτω από την επιφάνεια με αυξανόμενη οξύτητα και μάλιστα συνεχώς με την ετοιμότητα μιας φασιστικής έκρηξης, ενώ αντιθέτως στο Σοβιετισμό έχει γίνει αναγνωρισμένος θεσμός.

Οι συγγενέστερες σχέτες είναι πάντα οι χειρότεροι αντίμαχοι, και το ίδιο ισχύει με τον οικονομικό φιλελευθερισμό και τον μαρξισμό, και οι δύο τέκνα της οικονομικής μοιρολατρίας, η οποία στον μεν προσέλαβε την παθητική μορφή της πίστης «Άσε την οικονομία να πράξει», στον δε αντιθέτως ακολουθεί την πορεία του με το ενεργητικό σύνθημα «Αυτό που μέλλει να πέσει, πρέπει να σπρωχτεί». Ο «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» δεν είναι σίγουρα στη θέση να εξαφανίσει μεμιάς την οικονομική υποδούλωση, διότι ο άνθρωπος πρέπει να φάει, αλλά ως εξω-οικονομική σκοπιά μπορεί να εμποδίσει το αφηρημένα-οικονομικό στοιχείο να καταστεί το μοναδικό αξιακό μέτρο του κόσμου. Ιδιαίτερα δε μπορεί να καταστεί δυνατό από αυτή τη σκοπιά να εξεταστούν τα δεδομένα με περισσότερη νηφαλιότητα:

1. Η οικονομία δεν είναι υπόθεση «πεποιθήσεων», αλλά μια τεχνική υπόθεση, θα πρέπει σε μεγάλο βαθμό να συλλαμβάνεται τεχνοκρατικά: ακόμη και για το είδος μιας τσιμεντοκατασκευής δεν αποφασίζει κανείς με πεποιθήσεις:

2. Η τεχνική σύλληψη της οικονομίας δεν είναι μια μοιρολατρική αλλά μία, ούτως ειπείν, καιροσκοπική σύλληψη: όταν διατυπώνεται η ένσταση από τον Μαρξισμό ότι τα τεχνοκρατικά μέτρα, εφόσον είναι αντικεφαλαιοκρατικά, θα πρέπει να επιβληθούν μόνο με επαναστατικό τρόπο, τότε μπορεί κανείς να παραπέμψει στην Αγγλία, η οποία ως καλώς λειτουργούσα δημοκρατία τακτοποιεί τις [οικονομικές] κοινωνικοποιήσεις της (είτε κανείς συμφωνεί με αυτές είτε όχι), με όλη την ησυχία και την παραδοσιακή *fairness*:

3. Οι λεγόμενοι οικονομικοί νόμοι είναι ουσιαστικά ψυχολογικοί, δηλώνουν κάτι για την ψυχική συμπεριφορά του ανθρώπου, την οποία εφαρμόζει –ή πρέπει να εφαρμόζει– υπό συγκεκριμένες οικονομικές σχέσεις: αλλά μόνο για τον οικονομικό

μυστικιστή είναι το ψυχολογικό στοιχείο αποκλειστικά οικονομικά καθορισμένο, μόνο αυτός δεν θέλει να δει ότι το στοιχείο αυτό κατέχει τις ιδιονομοτέλειές του (εκ των οποίων εκείνες της οικονομικής συμπεριφοράς είναι μόνο ένα τμήμα), και ότι συνεπώς κατ' αντίστροφο τρόπο –πράγμα που μπορεί να διαπιστωθεί ήδη στο ζώο– ακολουθεί επίσης πάρα πολλούς εξωοικονομικούς όρους:

4. Οι λεγόμενες οικονομικές πεποιθήσεις –τόσο η μαρξιστική όσο και η φιλελεύθερη, η πρώτη βέβαια ορμητικότερη– είναι ως εκ τούτου ψευδοπεποιθήσεις, όχι μόνο επειδή κατ' ουσίαν υπάρχει μόνο μία και μοναδική, δηλαδή η ηθική πεποίθηση, αλλά πολύ περισσότερο διότι και οι δύο τους, παρά την λογική «ορθότητα» των θεωρησιακών συλλογισμών τους (ή ακριβώς εξαιτίας της), απλοποιούν και περιορίζουν με ανεπίτρεπτο τρόπο την συνολική συμπεριφορά, γεννώντας ακριβώς έτσι στην πραγματικότητα «εσφαλμένες καταστάσεις», δηλαδή έχουν απείρως μεγεθύνει και μεγεθύνουν περαιτέρω τα ανθρώπινα δεινά, ακριβώς με την μορφή «υποδουλώσεων».

Ο «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» είναι, μέσω της θεμελίωσής του στα ανθρώπινα δικαιώματα, μια συμπεριφορά ηθικής αξίωσης (ώστε μπορεί μάλιστα να είναι μια πραγματική «πεποίθηση»), ενώ η σχέση του προς την εξωτερική πραγματικότητα ρυθμίζεται από το ψυχολογικό στοιχείο. Γνωρίζοντας δε ότι οι οικονομικές μορφές δεν είναι καθορισμένες από το ηθικό στοιχείο, αλλά ότι παρά την αυτονομία αυτή μπορούν να ρυθμιστούν ηθικά –μάλιστα, η Βίβλος το κάνει αυτό αναφορικά με τη δουλεία– ο «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» μπορεί και πρέπει να αποφύγει κάποιες δικές του οικονομικές στοχοθεσίες. Πολύ περισσότερο, επιδιώκει να δημιουργήσει μόνο μια ψυχολογική κατάσταση στην οποία θα είναι ανεπίτρεπτο και «αφύσικο» ότι η εκάστοτε οικονομική μορφή θίγει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η εποχή της υποδούλωσης

Ο άνθρωπος έχει υποδουλωθεί στην οικονομία ως τέτοια και την έχει καταστήσει έναν αφηρημένο μεν αλλά, ακριβώς για αυτό το λόγο, ιδιαίτερα σκληρό απόλυτο κύριο επί του ίδιου του εαυτού του. Με το δεδομένο αυτό έχει επιχειρηθεί η «απολυτοποίηση» μιας επιμέρους διάθεσης (ακριβώς της οικονομικής), και παντού όπου τέτοιες επιμέρους διαθέσεις εμπειρικής προέλευσης απαιτούν την καθοδήγηση του ανθρώπινου βίου, παντού όπου θέλουν να καταστήσουν, ή μάλιστα όντως καθιστούν τις επιμέρους αξίες τους κέντρο του συνολικού ανθρώπινου αξιακού συστήματος, εκεί γεννιέται υποδούλωση. Διότι ένα επιμέρους σύστημα το οποίο επιδιώκει αποκλειστική κυριαρχία πρέπει να υποδουλώσει όλα τα άλλα που επιδιώκουν το ίδιο, δηλαδή βαίνει προς την ολοκληρωτική υποδούλωση του ανθρώπου, ώστε αυτός να μην επιλέξει για τον εαυτό του κανέναν άλλο κύριο.

Έτσι, οι δυνάμεις στις οποίες ο σύγχρονος άνθρωπος αισθάνεται ότι έχει πα-

ραδοθεί δεν είναι μόνο υπερμεγέθεις, αλλά και υπερπληθείς. Οι υποδουλωτικές τάσεις τους που είναι στραμμένες προς τον άνθρωπο διασταυρώνονται παντού, και όσο πιο περίπλοκη γίνεται η κατάσταση, τόσο περισσότερο αυτές οξύνονται.

Η κρατική εξουσία ως τέτοια, η οποία λόγω της δομής προέλευσής της και λόγω της παράδοσής της δρα συχνά για στρατηγικούς λόγους, οι οποίοι ενίοτε, αλλά διόλου πάντα, αντιστοιχούν στα οικονομικά συμφέροντα, ενώ συχνά τους αντιτίθενται, θέτει όπως και αυτά τα συμφέροντα τον άνθρωπο διαρκώς υπό μία ιδεολογική πίεση, η οποία ασκείται από χιλιάδες μοχλούς (όπως εκείνους του Τύπου), και τέτοια σχεδόν अपαρατήρητη υποδούλωση πρέπει αναπόφευκτα να μεταστραφεί σε πλήρη πολιτική υποδούλωση όταν –όπως συμβαίνει τώρα– πλησιάζει ο κίνδυνος ενός πολέμου, ο οποίος απειλεί την ύπαρξη του κράτους⁶.

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο άνθρωπος δεν νοιώθει όλες αυτές τις υποδουλώσεις, την οικονομική, την πολιτική, την ιδεολογική και τόσες άλλες, υπό την κοινή πίεση των οποίων βρίσκεται· ωθούμενος από την ανασφάλειά του, έχει αφηθεί στη φυγή του από την ελευθερία να οδηγηθεί στο ολοκληρωτικό στοιχείο και στη δουλεία, και τα ανέχεται. Στην αλήθεια όμως, έχει ανταλλάξει την ανασφάλεια απέναντι σε εκείνη την όχι λιγότερο περίπλοκη [κατάσταση] του τρόμου και συνεπώς έχει εισπράξει αμβλύνοια. Πράττει αυτό που του προδιαγράφεται κάθε φορά και σκέφτεται αυτό που του προδιαγράφεται κάθε φορά και το γεγονός ότι υπάρχουν στρατόπεδα συγκέντρωσης στα οποία ο αδελφός του βασανίζεται μέχρι θανάτου έχει σβηστεί από τη συνείδησή του, παρόλο που και εξαιτίας του ότι γνωρίζει ότι κάθε νύχτα η αστυνομία μπορεί να κτυπήσει την δική του πόρτα και να τον αναθέσει στην ίδια μοίρα. Όσο ο άνθρωπος αισθάνεται ακόμη φόβο ελευθερίας, την φοβερή ανασφάλεια μέσα στην οποία πρέπει να αποφασίσει μεταξύ των επιμέρους αξιακών συστημάτων τα οποία εφορμούν επάνω του, υπάρχει για αυτόν ακόμη το ηθικό «Τι πρέπει να κάνω;», αλλά όταν ορίζει ένα από αυτά ως απόλυτο-ολοκληρωτικό κύριο, του απομένει μόνο η αμβλύνοια του δούλου, η αδιαφορία του μη-ήθους, του αντι-ήθους, η πλήρης αδιαφορία απέναντι στο συνάνθρωπο και, τελικά, απέναντι στην δική του ανθρωπιά.

Αυτή είναι η διεθνής κατάσταση, η οποία αναφαίνεται με αρκετή σαφήνεια παντού, και, είτε μπολσεβίστικο είτε κεφαλαιοκρατικό πρόκειται για το επιμέρους αξιακό σύστημα του πανοικονομισμού το οποίο –υποστηριγμένο βεβαίως από τις κρατικές παραδόσεις– την έχει εισάγει και την έχει αναπτύξει στο αντι-ηθικό στοιχείο. Κάποτε ήταν αποστολή των θρησκειών να κρατούν σε ηθική ισορροπία τα μεμονωμένα επιμέρους αξιακά συστήματα: το ότι αυτό σήμερα θα μπορούσε αρχικά να επιτευχθεί από τον «ολοκληρωτικό ανθρωπισμό», ο οποίος βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, είναι μια ακτίδα ελπίδας, η οποία νομιμοποιεί την εγκαθίδρυσή του.

Ο «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» στην σημερινή διεθνή σύγκρουση

Οι αντίπαλοι στην σημερινή διεθνή σύγκρουση είναι η Ρωσία και οι δυνάμεις της Δύσης, όχι ο Μπολσεβικισμός και η κεφαλαιοκρατία.

Η Ρωσία αισθανόταν παλαιόθεν ως ο διάδοχος του Βυζαντίου, μάλιστα ως η ιδιαίτερη νέα Ρώμη, επιδίωκε από παλιά την έξοδο στην «ζεστή θάλασσα», στα Δαρδανέλια, στην Περσία, στο Αφγανιστάν, και θεωρούσε εαυτήν, αν και ακόμη οικονομικά υπανάπτυκτη, ως την μελλοντική ασιατική υπερδύναμη, στην οποία ανήκουν οι κινεζικές και ινδικές αγορές ως το φυσικό πεδίο εμπορευματικής διάθεσης. Η σημερινή στρατηγική κατάσταση θα επέτρεπε στη Ρωσία την απόπειρα της στρατιωτικής επίτευξης αυτών των στόχων, και μάλιστα, μια και κανενός είδους διηπειρωτικά σύνορα δεν εγγυώνται μια ικανοποιητική προστασία απέναντι σε βόμβες εξολόθρευσης, θα της προδιέγραφε να επιδιώξει μια απεριόριστη κυριαρχία όλης της Ευρασίας συμπεριλαμβανομένης και της Βορείου Αφρικής: στη θέση της στρατιωτικά ούτως ή άλλως δυσχερούς Γραμμής της Γιάλτας, Αμβούργο-Μούκντεν (σήμερα Αμβούργο-Χονγκ Κονγκ), της μεγαλύτερης που θα μπορούσε να χαραχτεί στην ηπειρωτική χώρα της υφηλίου, θα ερχόταν μια από τις βραχύτερες, δηλαδή εγκάρσια στην αδιάβατη ισημερινή Αφρική, και καθώς οι δύο διεθνείς συνασπισμοί θα ήταν με τέτοιο τρόπο άκρως διαχωρισμένοι, θα μπορούσαν να καλλιεργήσουν ειρηνικά τον αμοιβαίο απομονωτισμό τους.

Η Αμερική έχει όλες τις τάσεις για τον απομονωτισμό και αυτό που την κρατά από την αποδοχή ενός τέτοιου σχεδίου διαμερισμού του κόσμου δεν είναι διόλου η μέριμνα για τις εγκαταλειπόμενες παλαιές κουλτούρες της Δυτικής Ευρώπης. Αλλά το Ντακάρ υπό ρωσικό έλεγχο θα σήμαινε μια άμεση διακινδύνευση των Ηνωμένων Πολιτειών, και μάλιστα τόσο περισσότερο, καθώς ο παναμερικανικός συνασπισμός δεν είναι διόλου σταθερά συναρθρωμένος, και έτσι θα έπρεπε η Γραμμή του Ισημερινού να αντικατασταθεί από μία ουσιωδώς μακρύτερη, και συνεπώς στρατιωτικά δυσχερέστερη, Γραμμή της Σαχάρας. Ακόμη όμως και τότε θα ήταν απaráδεκτος ο διαμερισμός: Η Ευρασία φιλοξενεί περισσότερα από τα δύο τρίτα του συνολικού πληθυσμού της Γης, και συνεπώς η balance of power θα είχε αρθεί πλήρως όχι μόνο οικονομικά, αλλά και στρατιωτικά. Ως εκ τούτου, η Γραμμή Βαλκάνια-Καύκασος-Ιμαλάνια αποτελεί, παρά το μήκος της, την τελευταία γραμμή υποχώρησης για την Αμερική και τις δυτικές Δυνάμεις: πρέπει να κρατηθεί ακόμη και εάν αργότερα η τεχνική εφαρμοσιμότητα της ατομικής ενέργειας θα μπορούσε να καταστήσει το ασιατικό πετρέλαιο στρατιωτικά περιττό.

Εντούτοις, όσο αγεφύρωτη και αν φαίνεται να είναι η διαφορά, όσο και από τις δύο πλευρές πρέπει να γίνει εξοπλισμός για τον πόλεμο – έχει προκύψει η οξύμωρη κατάσταση ότι και οι δύο πλευρές καταλήγουν να φοβούνται τη νίκη: εάν επρόκειτο για μια γρήγορη νίκη θα ήταν υποφερτή, αλλά καθώς κατά πάσα πρόβλεψη η νίκη

θα έπρεπε να αποκρυσταλλωθεί αργά σε μια ολόκληρη σειρά πεδίων μάχης, θα συνοδευτεί από τέτοια διεθνή εξαθλίωση, η οποία θα έθετε τη νικήτρια Δύναμη, δηλαδή την διεθνή κυβέρνηση που θα έπρεπε να εγκαθιδρυθεί από αυτήν, ενώπιον καθηκόντων πολύ απλά ανεπίλυτων. Η εργατική τάξη μιας ηττημένης και συνεπώς κομμουνιστικής Αμερικής θα συνέχιζε να έχει το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο του κόσμου, και αν έπρεπε να το μειώσει προς όφελος άλλων χωρών κατόπιν διαταγής της κεντρικής κυβέρνησης της Μόσχας, θα προκαλούνταν ένα τέτοιο κίνημα εξέγερσης, το οποίο μόνο με διαρκείς δυνάμεις κατοχής θα μπορούσε να καθηλωθεί. Αντιστρόφως, μια δημοκρατική διεθνής κυβέρνηση που θα είχε εγκατασταθεί από την Ουάσινγκτον θα έστεκε απλά ανίσχυρη απέναντι στον κομμουνισμό της αθλιότητας του κόσμου, διότι ούτε θα ήταν δυνατή (εξαιρουμένης ενδεχομένως της μικροαγροτικής ιδιοκτησίας στην Ανατολική Ευρώπη) μια εφαρμόσιμη επανακεφαλαιοποίηση των συλλογικοποιημένων βιομηχανιών (ακόμη λιγότερο με την μεταβίβασή τους σε αμερικανικούς ομίλους), ούτε υπάρχουν τα μέσα για ένα νέο Σχέδιο Μάρσαλ, ούτε είναι δυνατή μια διαρκής αντικομμουνιστική επιτήρηση της συνολικής υφηνίου.

Ο «ψυχρός πόλεμος» είναι συνεπώς και για τις δύο πλευρές η προς το παρόν ευνοϊκότερη λύση.

Με τον τρόπο αυτό προκύπτει –πιθανόν ακόμη πιο οξύμωρο από το φόβο της νίκης!– το καταπληκτικό δεδομένο μιας πολιτικής-ιμπεριαλιστικής διένεξης, η οποία ανεξαρτήτως της οξύτητας και των έτοιμων στρατιωτικών μέσων διεξάγεται σχεδόν αποκλειστικά ως πόλεμος ιδεών, στον οποίο και οι δύο πλευρές προσκολλούνται αμετακίνητες στην λεγόμενη «κοσμοθεωρητική διαφορά». Οτιδήποτε δεν υποτάσσεται άνευ όρων στη Μόσχα είναι κεφαλαιοκρατικό, πολύ περισσότερο δε: ο κεφαλαιοκρατικός εχθρός είναι απαραίτητος, απλά θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν συγκλονισμένος από κρίσεις και να βρίσκεται σε αυξανόμενη ένδεια· η σοσιαλιστική Αγγλία επανερμηνεύτηκε ψευδώς ως καλυμμένη πλουτοκρατία, και η ίδια μομφή θα διατυπωνόταν ενάντια σε μια Αμερική, η οποία θα είχε γίνει ξαφνικά κομμουνιστική. Αντιστρόφως (και μάλιστα χωρίς τέτοιες χονδροειδείς παραμορφώσεις), ο Μπολσεβικισμός προσφέρει την καλύτερη επένδυση για κάθε αντιρωσική προπαγάνδα. Και ακριβώς αυτό που έχει σημασία στον «ψυχρό πόλεμο» είναι η προπαγάνδα και η αντιπροπαγάνδα. Διότι η ρωσική επιθετικότητα όπως και η δυτική άμυνα ολοκληρώνονται τώρα ως μία πάλη για τις περιοχές που οι Σοβιετικοί δεν έχουν ακόμη συμπεριλάβει πολιτικά, ως μία υποψηφιότητα για την κοινή γνώμη τους. Τα προτερήματα των Σοβιετικών είναι εν προκειμένω προφανή. Όχι μόνο έχουν καταστήσει εκ των προτέρων το δικό τους πεδίο ανενόχλητο μέσω του Σιδερένιου Παραπετάσματος, όχι μόνο απολαμβάνουν όλα τα προτερήματα του επιτιθέντος – διεξάγουν την επίθεση με τα καλύτερα εκπαιδευμένα στρατεύματα, με την ελίτ της ιδεολογικά πεπεισμένης Πέμπτης Φάλαγγάς τους, με τους επαναστατικά προδιατεθειμένους, πρόθυμους για εμφύλιο πόλεμο στρατιώτες, τους

ηγέτες των κομμουνιστικών κομμάτων στις διάφορες χώρες. Τι έχει να αντιπαράθεσει η Δύση σε αυτό; Από ποιο κομματικό σχολείο έχουν περάσει οι πράκτορές της; Δεν υπάρχει τίποτε από όλα αυτά· υπάρχει μόνο το Σχέδιο Μάρσαλ, στενά περιορισμένο από την αμερικανική δημοσιονομική αντοχή –και η Ρωσία έχει το χρόνο να περιμένει–, αλλά δεν υπάρχει καμία ιδεολογία, ο δε ιδεαλισμός της μικρής θράκας των τυχοδιωκτών-κατασκόπων σίγουρα δεν αρκεί για να καταφέρει να αντιμετωπίσει μια τόσο υπερμεγέθη παγκόσμια αποστολή: εάν δεν γίνει εφικτό να αντιμετωπιστεί η ιδεολογική επίθεση του κομμουνισμού με τη βοήθεια μιας εξίσου σταθεροποιημένης ιδεολογίας, εντέλει αυτός θα καταλήξει αναπότρεπτος· το αντίπαλο όπλο μπορεί να είναι φτιαγμένο με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο, σίγουρο είναι ότι ως προς την κατασκευή του θα μοιάζει να είναι αρκετά παρόμοιο με τον «ολοκληρωτικό ανθρωπισμό».

Ο «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» ένα διεθνές κόμμα;

Το ότι θα πρέπει εν γένει να υπάρχουν διεθνή κόμματα δυτικής χροιάς μαρτυρά μια σχετική αλαζονεία του λευκού ανθρώπου. Επειδή έχει επινοήσει τη συμφορά της τεχνικής είναι [τάχα] επίσης κεκλημένος ως κήρυκας σωτηρίας για όλους τους λαούς; Δεν έχει η Ασία τις δικές της καλύτερες κοινοτικές παραδόσεις; Και όμως, η κομμουνιστική ιδέα έχει θεριέψει σε όλη την Ασία. Διότι ακόμη και σε αυτήν [την ιδέα] περιέχονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, ανεξαρτήτως εάν τα καταπατά σε τέτοιο βαθμό στην πράξη, ως ιδέα της δικαιοσύνης στην απολυτότητά τους: το Απόλυτο δεν θα ήταν απόλυτο, εάν δεν ίσχυε παντού.

Στη διάρκεια του πολέμου οι δυνάμεις της Δύσης είχαν αποκτήσει στους λαούς, επίσης και στους ασιατικούς, πολύ μεγαλύτερο κύρος από ότι η Ρωσία· αυτό το όφειλαν προπάντων στον Ρούζβελτ. Ήταν παντού δεδομένη η ετοιμότητα για την είσοδο σε μια δυτικο-δημοκρατική κοινοπολιτεία· αυτό που προσδοκούσε κανείς ήταν ένα πρόγραμμα αυστηρό, θεμελιωμένο στην (εντωμεταξύ ξεχασμένη) *Atlantic Charter*⁷, καθώς και άμεσα βήματα των δυτικών Δυνάμεων για την πραγματοποίησή του. Δεν συνέβη τίποτε τέτοιο. Βεβαίως, υπήρχαν πολλοί λόγοι για αυτό και οφείλονταν επίσης στη Ρωσία, η οποία είχε συχνά διακηρύξει ανοικτά τα ευρασιατικά σχέδιά της: Η παλαιά απαίτηση για την Κορέα και το Πορτ Άρθουρ ήταν δηλωμένη· ο κομμουνιστικός στρατός της Βόρειας Κίνας υποστηριζόταν ανοικτά από τους Σοβιετικούς· η ρωσική διείσδυση στο βόρειο Ιράν ήταν δεδομένη· ο ισπανικός λαός θυμόταν, όπως και πριν, με ευγνωμοσύνη τη ρωσική βοήθεια ενάντια στο σφετερισμό του Φράνκο (ο οποίος εντέλει επέτυχε μεταξύ άλλων και λόγω του αμερικανικού εμπάργκο στην προμήθεια όπλων)· η γαλλική και η ιταλική αντίσταση ενάντια στους Ναζί βρισκόταν σε ένα μεγάλο τμήμα της υπό κομμουν-

νιστική καθοδήγηση· μέσα από την άνοδο του Τίτο τα Βαλκάνια είχαν χαθεί για τη Δύση· και η Βαλτική, όπως και η Πολωνία μαζί με τη Σιλεσία, έπρεπε να παραδοθούν στους Σοβιετικούς. Υπό τέτοια πίεση δεν τολμούσε κανείς σχεδόν καθόλου να ξεκινήσει πειράματα· άλλωστε τίποτε δεν ήταν προετοιμασμένο για κάτι τέτοιο, ώστε ήταν κανείς αναγκασμένος σε γοργούς αυτοσχεδιασμούς. Έτσι πραγματοποιήθηκαν σε όλο το μέτωπο οι παράξενες και αναξιοπρεπείς συμμαχίες με ύποπτους και συχνά μάλιστα ανίκανους δικτάτορες και πολιτικούς συνωμότες, μια εν πολλοίς ανειλικρινής, κυμαινόμενη πολιτική του status quo, την οποία ήθελε κανείς να διατηρήσει οπωσδήποτε και στο αποικιακό πεδίο – εδώ βεβαίως με εξαίρεση την απελευθέρωση της Ινδίας που είχε ήδη καθυστερήσει πολύ. Το αποτέλεσμα ήταν η απώλεια του δημοκρατικού κύρους: ήταν ακριβώς το κύρος ενός μεμωμένου άνδρα και όχι ενός προγράμματος.

Είναι, λοιπόν, ευνόητο ότι στη θέση του αυξήθηκε το ρωσικό κύρος. Αυτό ήταν το τίμημα με το οποίο έπρεπε να υπολογίζει κανείς, μεταξύ άλλων και στη νότια Ασία. Ιδιαίτερα για την Ολλανδία, αλλά και μέχρι ενός βαθμού και για τη Γαλλία, η απώλεια του αποικιακού imperium θα αποτελούσε ένα παράγοντα πτώχευσης, και καθώς κάτι τέτοιο περιέχει πάντα τον κίνδυνο του κομμουνισμού, φαινόταν ορθότερο να αποφευχθεί στην ίδια χώρα αυτός ο κίνδυνος και να διακυβευτεί στις αποικίες, όπου μπορεί ευκολότερα να αντιμετωπιστεί με ένοπλη βία. Άλλωστε υπάρχει ήδη η πρόθεση αναδιαμόρφωσης της νότιας Ασίας σε μία από τις κύριες μελλοντικές στρατιωτικές βάσεις. Αντιστρόφως, αυτό θα πρέπει όσο το δυνατόν να εμποδιστεί για τους Σοβιετικούς, και έτσι αυτοί δεν είναι απλώς αναγκασμένοι αλλά, μέσα από την αύξηση του κύρους τους, είναι άκρως ευνοημένοι στο να υποδαυλίσουν το μίσος ενάντια στις αποικιακές δυνάμεις και να παρεμποδίσουν αισθητά τα σχέδιά τους μέσα από τη διαρρύθμιση και την υποστήριξη εθνικιστικών τοπικών κομμάτων (τα οποία κατ' αρχάς δεν χρειάζεται να είναι καν κομμουνιστικά).

Από ιστορική άποψη υπάρχουν τέσσερις κύριοι τύποι γεννήσεων κομμάτων: πρώτον, η αργή ανάπτυξη μέσα από την παράδοση, όπως πραγματοποιήθηκε στα δύο παλαιά κόμματα στο αγγλικό κοινοβούλιο· δεύτερον, καθαρές αντιπροσωπεύσεις συμφερόντων σχετικά μικρών ομάδων οι οποίες διέπονται από συνοχή όπως, φέρ' ειπείν, οι αγροτικές· τρίτον, η οργάνωση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού, εν μέρει από συμφεροντολογική και εν μέρει από ιδεολογική σκοπιά, για την οποία θα μπορούσαν να αναφερθούν ως παραδείγματα η σοσιαλδημοκρατία και αργότερα, ακολουθώντας το πρότυπό της, τα Καθολικά κόμματα· τέλος, οι κομματικές διαμορφώσεις, οι οποίες ιδρύονται από έναν υπάρχοντα εξουσιαστικό μηχανισμό, εν ολίγοις τα ολοκληρωτικά κόμματα κάθε απόχρωσης. Έχει καταστεί σχεδόν αμφίβολο εάν πραγματικά μαζικά κινήματα μπορούν σήμερα να συντελεστούν εν γένει χωρίς τη βοήθεια ενός τέτοιου εξουσιαστικού μηχανισμού. Εντούτοις, είτε έτσι είτε αλλιώς, εάν σε ένα ολοκληρωτικό διεθνές κόμμα, όπως είναι σήμερα το κομ-

μουνιστικό, πρέπει να αντιπαρατεθεί ένα νέο γενικό λαϊκό κίνημα, αυτό μπορεί να γίνει επίσης –και όλα τα άλλα θα ήταν ερασιτεχνισμός– μόνο από ένα εξουσιαστικό μηχανισμό μεγάλου διαμετρήματος και θα έπρεπε ως εκ τούτου να οδηγήσει επίσης σε ένα ολοκληρωτικό διεθνές κόμμα, βεβαίως σε ένα αντι-ολοκληρωτικό, διότι αλλιώς δεν θα αποτελούσε μια αντίθεση, αλλά μια μίμηση (όπως την αποπειράθηκαν οι φασισμοί) και αυτή η *contradictio in adjecto* χρειάζεται για τη λύση της μια κατασκευή του είδους του «ολοκληρωτικού ανθρωπισμού».

Χωρίς μια τέτοια κατασκευή, το φασιστικό όνειδος, το οποίο επιβαρύνει τον αντικομμουνιστικό συνασπισμό, δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί διόλου. Πώς μπορεί να διεξαχθεί μια προπαγανδιστική εκστρατεία ενάντια στη Ρωσία, όσο υπάρχει μια Ισπανία του τρόμου με τα ίδια στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως τα ρώσικα; Ποιος θα κερδίσει τη Γερμανία για τη δημοκρατία της Δύσης, όταν οι Σύμμαχοι, άκριτοι ως προς τους ομοσπονδιακούς συντρόφους τους, χρησιμοποιούν τους πρόθυμους Ναζί για αντικομμουνιστικούς σκοπούς (όμοια με τους Ρώσους, οι οποίοι το κάνουν για αντιδημοκρατικούς σκοπούς); Σαφώς, το πλήρως επιδέξιο διπλό παιχνίδι του Φράνκο τον έχει καταστήσει σήμερα απαραίτητο για τις δυτικές Δυνάμεις: παρόλ' αυτά, θα ήταν κάτι εύκολο για αυτές να τον αναγκάσουν σε έναν εξανθρωπισμό του συστήματός του. Και αν κατάφερναν να προσφέρουν στην ανάπτηρη και κατακερματισμένη γερμανική δημοκρατία ένα ενωτικό πρόγραμμα με το οποίο θα μπορούσαν να αντιπαρατεθούν τόσο ενάντια στο Ναζισμό όσο και στον Κομμουνισμό και να αναλάβουν μια πραγματική επανεκπαίδευση της χώρας (η οποία είναι διπλά συγχυσμένη μόνο λόγω της κατοχής) – σε αυτή την μετά Χίτλερ εποχή τίποτε δεν είναι τόσο επείγον αναγκαίο όπως ένας «Νόμος για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» – θα αποτελούσε ευλογία για όλους τους εμπλεκόμενους.

Ακριβώς δε επειδή ο «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» δεν είναι δεσμευμένος σε καμία συγκεκριμένη μορφή κράτους και κυβέρνησης, αλλά είναι πολύ περισσότερο ένα «φρόνημα» το οποίο παρόλη την αμετακίνητη στάση αναφορικά με το περιεχόμενο του φρονήματος συμπεριφέρεται με ελαστικότητα απέναντι στις [εκάστοτε] τυπικές λύσεις, θα μπορούσε να αποτελέσει το θεμέλιο για ένα διεθνές κόμμα: θα μπορούσε κανείς δικαίως να το ονομάσει το διεθνές κόμμα της αξιοπρέπειας.

Περὶ των δυσκολιών και των αντιστάσεων

Ο κομμουνισμός συνήθισε τον κόσμο στο σύνθημα «Απαλλοτριώστε τους απαλλοτριωτές!», έχει δώσει δηλαδή εξ αρχής στο κόμμα του έναν καθαρά χαρακτηρισμένο εχθρό, έχει δημιουργήσει για τις μάζες μια συγκεκριμένη εικόνα διαβόλου, την οποία αυτές μπορούν και πρέπει να καταπολεμήσουν. Η πτώχευση των «κεφαλαιοκρατών» είναι για αυτές σχεδόν σημαντικότερη από τον δικό τους πλουτισμό. Ο

δε Χίτλερ μεταβίβασε την διαβολική μορφή που είναι υπεύθυνη για όλα τα κακά του κόσμου στον «απανταχού Εβραίο», γνωρίζοντας ότι πρέπει κανείς να δώσει στις μάζες μια κοινή αντιπαλότητα, εάν θέλει να τις συνέξει και να τις καταστήσει κατευθυνόμενες και ικανές για δράση. Ένα κόμμα θεμελιωμένο στον «ολοκληρωτικό ανθρωπισμό» δεν μπορεί να προσφέρει τίποτε παρόμοιο· πρέπει να είναι εξελικτικό και φιλειρηνικό, και δεν γνωρίζει κανένα γενικό «εχθρό», πολύ λιγότερο «τους Ρώσους». Πώς, λοιπόν, θα αφυπνίσει τη φαντασία των μαζών ένα κόμμα χωρίς οικονομική, χωρίς εθνική, χωρίς φυλετική επιθετικότητα; Τι σημαίνει για αυτές η νηφαλιότερη αντίληψη της οικονομίας ως ενός εξελικτικού-τεχνικού προβλήματος; Τι να κάνουν οι ασιατικοί αποικιακοί λαοί με ένα «ορθό Λόγο» και μια «αξιοπρέπεια» με τη βοήθεια των οποίων προφανώς εκπροσωπείται η παλαιά οικονομία των φυτειών; Κοντολογίς, πώς μπορούν οι δυτικές Δυνάμεις να αποκαταστήσουν με τη διάδοση μιας τέτοιας ιδεολογίας το τόσο ριζικά χαμένο κύρος τους και να αντέξουν απέναντι στον κομμουνισμό;

Μόνο μία εντυπωσιακή-συγκεκριμένη δράση θα ήταν σε θέση να βοηθήσει σε αυτό το δίλημμα. Θα έπρεπε δε πιθανώς να διαδραματιστεί στο τόσο διαφιλονικούμενο πεδίο της κρατικής κυριαρχίας. Διότι ακόμη και αν υποθέσουμε ότι ο «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» που θα υποστηριζόταν από ένα «Bill of Duties» θα κατέληγε σε διεθνή ισχύ μέσα από ένα διεθνές κόμμα ή μέσα από τον ΟΗΕ, όπως έχει γίνει με το διεθνές «Bill of Rights» – εντούτοις δεν θα ήταν, όπως και αυτό το τελευταίο, περισσότερο διαφορετικός από μία πλατωνική χειρονομία. Ο ΟΗΕ δεν έχει σήμερα καμία εκτελεστική εξουσία, η οποία θα μπορούσε να προβεί σε δίωξη ενάντια σε ένα κράτος που έχει πλήξει τα ανθρώπινα δικαιώματα, και μάλιστα δεν υπάρχει εδώ καμία πρόβλεψη ούτε καν στην περίπτωση της γενοκτονίας. Αλλά όποιες κυρώσεις και αν θα μπορούσαν να προβλεφθούν ενάντια σε ένα ένοχο κράτος, θα πρέπει να διεξαχθεί πόλεμος εναντίά του, και αυτό σημαίνει σε τελική ανάλυση και πάλι παγκόσμιο πόλεμο, δηλαδή μια τεράστια διακύβευση ενώπιον της οποίας υποχώρησε ήδη η Κοινωνία των Εθνών, όταν έπρεπε να εκπληρώσει τις τόσο σαφείς υποχρεώσεις της στην περίπτωση του βιασμού της Αβησσυνίας. Κάτι τέτοιο δεν θα ήταν κατ' αρχήν διαφορετικό ακόμη και με την αποδοχή του «Bill of Duties»: παρόλ' αυτά θα επέτρεπε ακριβέστερες διεθνείς διαρρυθμίσεις σε σύγκριση με εκείνες τις κυρώσεις στις οποίες η απόφαση στρέφεται αμέσως στο ζήτημα του πολέμου ή της ειρήνης. Διότι, εν προκειμένω, θα υπήρχε ένας κώδικας καθηκόντων ο οποίος δεσμεύει άτομα και όχι κράτη στο σεβασμό των ανθρωπινων δικαιωμάτων, και το κάνει αυτό με ποινικοδικαίικους προσδιορισμούς, ούτως ώστε η διεθνής προστασία θα συνίστατο εδώ σε ένα αρμόδιο δικαστήριο, εξωκρατικό, συνδεδεμένο φέρ' ειπείν με τον ΟΗΕ, προς το οποίο θα έπρεπε να οδηγεί η δικαστική οδός, αλλά το οποίο θα είχε και την αρμοδιότητα να ασκεί διώξεις μέσα από μια διεθνή εισαγγελία και να εγκαλεί άμεσα τους κατηγορούμενους. Με

άλλα λόγια: τα κράτη που συνασπίζονται για τη διάδοση του «ολοκληρωτικού ανθρωπισμού» θα πρέπει να εγκαταλείψουν την κυρίαρχη δικαιοδοσία τους αναφορικά με όλες τις περιπτώσεις οι οποίες θίγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να υπαχθούν σε ένα Διεθνές Δικαστήριο. (Παρεμπιπτόντως: αυτό θα ήταν επίσης ο τρόπος για την τιμωρία, για τη νόμιμη τιμωρία, των εγκλημάτων πολέμου).

Η Ρωσία είναι σήμερα ο πιο ολοσχερής προασπιστής της κρατικής κυριαρχίας, και τη σκοπιά αυτή δεν θα την αλλάξει ούτε κατά προσέγγιση προς όφελος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της μέριμνάς τους. Αυτό όμως σίγουρα δεν εμποδίζει άλλα κράτη να αποθέσουν ακριβώς αυτό το τμήμα των κυριαρχικών δικαιωμάτων τους. Εάν αυτό θα συμβεί εντός ή εκτός του ΟΗΕ είναι σχετικά αδιάφορο: σημαντικό είναι μόνο μια εντελώς ειλικρινής επιτέλεση: μόνο μέσα από ένα τέτοιο συγκεκριμένο βήμα μπορεί να αποδυναμωθεί η ρωσική στάση, μόνο έτσι μπορεί η ιδεολογία του «ολοκληρωτικού ανθρωπισμού» να διαδοθεί ως ισάξια της κομμουνιστικής, και μόνο έτσι ενδέχεται να καταστεί δυνατό για τις δυνάμεις της Δύσης να ξανακερδίσουν την εμπιστοσύνη των λαών, μεταξύ άλλων σαφώς επειδή κάθε παραίτηση από κυριαρχικά δικαιώματα [Souveränitäten], έστω και αν συμβεί σε τόσο μικρό βαθμό, αποδίδει ένα προσχέδιο για τη λειτουργία μια διεθνούς κυβέρνησης βασισμένης στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Αυτό είναι ούτως ειπείν ένα ελάχιστο πρόγραμμα, αλλά ακριβώς για αυτό το λόγο δεν είναι ακόμη ένα με προοπτικές επικείμενης επιτυχίας. Μια ρύθμιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από το ποινικό δίκαιο μόνο ανάτρηχα μπορεί να εμφανιστεί στην αγγλική κοινή γνώμη, η οποία (βεβαίως περιορισμένη στην εσωτερική πολιτική) αντλεί την *fairness* της αποκλειστικά από την παράδοση, και κατά συνέπεια θεωρεί ακόμη και τη δέσμευση από ένα σύνταγμα ως πολύ άκαμπτη. Μπορεί δε, εν πάση περιπτώσει, κανείς να σκεφτεί τι αποδοχή θα έβρισκε ένας «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» στους γερουσιαστές και τους αντιπροσώπους των αμερικανικών Πολιτειών του Νότου. Χωρίς την εντονότερη επιτακτικότητα από την πλευρά της εξωτερικής πολιτικής αυτές οι λεγόμενες δημοκρατικές αντιστάσεις, η απαρίθμηση των οποίων μπορεί κατά βούληση να συνεχιστεί, δεν μπορούν σχεδόν καθόλου να ξεπεραστούν: βεβαίως, η απειλή αυτής της επιτακτικότητας είναι ήδη προ των θυρών.

Διεθνής κυβέρνηση και ΟΗΕ

Μπορεί κανείς να υπολογίζει με την καλοπροαίρετη, αλλά όχι σαφή ένσταση, ότι οι δυνάμεις της Δύσης αρκεί να φανούν ότι υποστηρίζουν απροκατάληπτα μια διεθνή κυβέρνηση για να αποκαταστήσουν το κύρος τους σε όλη την υφήλιο καλύτερα από οποιοδήποτε άλλο μέσο: σύμφωνα με αυτή την ένσταση, ένα διεθνές δη-

μοκρατικό σύνταγμα θα ήταν το δραστικότερο προπαγανδιστικό μέσο. Κατά περριεργό τρόπο δεν λαμβάνεται εν προκειμένω υπόψη ότι με τον τρόπο αυτό παρέχονται οι καλύτερες λαβές στη ρωσική αντιπροπαγάνδα. Οι Ρώσοι έχουν καταγγείλει –με επιτυχία– το Σχέδιο Μάρσαλ ως την απαρχή μιας αποικιοποίησης της Ευρώπης από την Γουόλ Στριτ, και θα καθηλώσουν –ει δυνατόν με ακόμη μεγαλύτερη επιτυχία– ως απόδειξη για τα κεφαλαιοκρατικά σχέδια κατάκτησης του κόσμου, μια διεθνή κυβέρνηση η οποία θα προσφερόταν στους λαούς εν είδει ενός διευρυμένου αμερικανικού συντάγματος. Αλλά, θα αντιδρούσε άραγε διαφορετικά η Δύση, εάν οι Σοβιετικοί γεννούσαν ένα σχέδιο παγκόσμιου κράτους σύμφωνα με το πρότυπο των «λαϊκών δημοκρατιών» τους;

Από την πλευρά της ρεαλιστικής πολιτικής το παγκόσμιο κράτος είναι σήμερα εκτός κάθε συζήτησης μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Είναι ένα φαντασιοκόπημα, ένα «έλλογο φαντασιοκόπημα» βέβαια, αλλά εκτός του ότι τίποτε δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί με δυσκολότερο τρόπο από ότι το ορθολογικό, το παγκόσμιο κράτος, εάν ξαφνικά γεννιόταν σήμερα πέραν κάθε προσδοκίας, θα βρισκόταν ήδη την πρώτη στιγμή της γέννησής του ενώπιον του κινδύνου να διαρρηχτεί. Οι φυγόκεντρες δυνάμεις είναι υπερβολικά μεγάλες. Αυτό που έχει σημασία σήμερα είναι η τιθάσευση αυτών των δυνάμεων, η δέσμευσή τους στο πλαίσιο μιας βιώσιμης συμβολαιακής κοινότητας, και οι δυνάμεις μπορούν μόνο τότε να δεσμευτούν, όταν βρίσκονται σε ισορροπία. Κοντολογίς, αυτό που έχει εν πρώτοις σημασία είναι η συγκρότηση μιας παγκόσμιας συμβολαιακής κοινότητας, και ακριβώς αυτό είχε γνωρίσει ο Ρούζβελτ, όταν πίεζε για την ίδρυση του ΟΗΕ: σαφώς, χωρίς ισορροπία δυνάμεων δεν υπάρχει καμία διατήρηση του συμβολαίου, αλλά εάν αυτή η προϋπόθεση έχει ήδη κατά το ήμισυ συγκροτηθεί, τότε ένα παγκόσμιο σώμα διαβούλευσης όπως ο ΟΗΕ, είναι μακράν το καταλληλότερο εργαλείο επίτευξης των αντίστοιχα αναγκαίων συμβολαιακών συμβιβασμών. Ένα παγκόσμιο κράτος δεν θα ήταν κανένα εργαλείο· θα ήταν ο τελευταίος στόχος της συμβολαιακής κοινότητας, ενδεχομένως δε –εάν αυτή όντως λειτουργούσε άψογα– ένας περιττός στόχος.

Πολλά πράγματα τα οποία μόλις πριν από μερικά χρόνια φαινόταν τελείως ουτοπικά δεν είναι πλέον σήμερα κάτι τέτοιο. Εάν επιτύχουν οι δημοκρατίες να συγκροτήσουν ένα τόσο στρατιωτικά όσο και ιδεολογικά σταθερό δυτικό συνασπισμό, τότε η παγκόσμια ισορροπία –και μαζί της η διεθνής διπλωματική κατάσταση– θα έχουν υποστεί μια τεράστια απλοποίηση. Δύο μεγάλα [εταιρικά] συμπλέγματα μπορούν να συνεννοηθούν ευκολότερα από μια δωδεκάδα μεμονωμένες εταιρείες, απλώς οι δύο συνεταίροι (ή αντίπαλοι) θα πρέπει εν προκειμένω να είναι πραγματικά ισόδυναμοι και να μπορούν να διατηρούν την πειθαρχία μεταξύ των μετόχων τους και των ξεχωριστών επιθυμιών τους, και αυτό είναι δυσκολότερο για τα κράτη της Δύσης παρά για τη Ρωσία. Σαφώς, αυτό που ωθεί και τους δύο σε συνεννόηση δεν είναι ηθικοί λόγοι, πολύ περισσότερο αυτό συμβαίνει για εκείνες τις «έλλογες αιτίες»

οι οποίες –πόρρω απέχοντας από μια κοινή αναγνώριση γενικά ισχυουσών βασικών ρυθμιστικών αρχών– στην αλήθεια είναι καθορισμένες από αμοιβαία απειλή και φόβο. Δεν μπορεί να γίνεται λόγος για μια «διεθνή αξιοπρέπεια», την οποία θα μπορούσε να εμπιστευθεί και ο πιο αδύναμος. Αντιθέτως, αυτή θα μπορούσε σαφώς να ξεκινήσει εάν θεμελιωθεί σταθερά και με διάρκεια στην περιοχή του δυτικού συνασπισμού με τη βοήθεια του «ολοκληρωτικού ανθρωπισμού». Διότι, καθώς ο Μαρξισμός, σε τελική ανάλυση, βασίζεται επίσης στα ανθρώπινα δικαιώματα, θα ήταν εν πάση περιπτώσει δυνατό να πειστεί ότι η πραγματοποίησή τους δεν χρειάζεται να μετατεθεί μέχρι την ουτοπική στιγμή της παγκόσμιας επανάστασης: εφόσον η Ρωσία μάθει ότι μια προσπάθεια διάρρηξης της Γραμμής Καύκασος-Ιμαλαία θα ήταν πολύ επικίνδυνη, τότε θα είναι πιθανώς εφικτή μια συμφωνία αφοπλισμού (υπό τον έλεγχο του ΟΗΕ), και εάν τελειώσει μια φορά ο παραλογισμός των εξοπλισμών, ο οποίος είναι τόσο πιο δεινός καθώς πρέπει να εξοπλίζεται κανείς λόγω του αφοπλισμού, τότε θα υπάρχει μια καλά θεμελιωμένη προοπτική για τη χαλάρωση των σοβιετικών δικτατορικών μεθόδων. Βεβαίως, αυτό δεν θα ήταν τόσο επιθυμητό για την άκαμπτη κεφαλαιοκρατία· μια πραγματικά μη επιθετική Σοβιετική Ένωση, η οποία παράλληλα με την αύξηση του βιοτικού επιπέδου των λαών της θα τους εγγυόνταν και αληθινή ελευθερία, θα ασκούσε –τελείως χωρίς fifth columns– μια κατά πολύ βαθύτερη μαζική επίδραση από ότι σήμερα στις χώρες της Δύσης και θα επιτάχυνε εδώ καθοριστικά το ρυθμό της κοινωνικής ανάπτυξης.

Αυτό είναι το τρόπον τινά πιο αισιόδοξο πρόγραμμα, και χάριν αυτού θα πρέπει ο ΟΗΕ να ενισχυθεί με όλα τα μέσα· δεν είναι ένας σκοπός καθεαυτόν, αλλά το καταλληλότερο, τέλος πάντων, εργαλείο για μια τέτοια αισιοδοξία. Εάν θα δικαιωθεί είναι βεβαίως ένα άλλο ερώτημα· πάρα πολλοί άγνωστοι αστάθμητοι παράγοντες μπορούν να το ακυρώσουν.

«Ολοκληρωτικός ανθρωπισμός» και θρησκεία

Χρησιμοποιώντας μια κάπως παράδοξη έκφραση, πρόκειται σε όλα αυτά για την επανάκτηση της πολιτικής ηθικής με τα μέσα της ρεαλιστικής πολιτικής. Αυτό ενδέχεται να είναι αντίθετο προς τον ρεαλιστικό πολιτικό (πολύ απλά διότι δεν σκέφτεται με αρκετή ευρύτητα), αλλά με ακόμη πιο δυσάρεστο τρόπο θα έθιγε τον αληθινό πιστό: το «γήινο Απόλυτο», στο οποίο βασίζονται εδώ τα ανθρώπινα δικαιώματα και συνεπώς οι αρχές της μεταπολιτικής, είναι για αυτόν απλώς ένα «υποκατάστατο» και, όσο και αν τον ενδιαφέρει κάθε επιστροφή στην ηθικότητα, γι' αυτόν υπάρχει μία μόνο πρόσβαση σε αυτήν, δηλαδή μέσα από μια γενική επαναφύπνιση της θρησκευτικότητας· όλα τα άλλα είναι για αυτόν μια περιττή και περίπλοκη παράκαμψη.

Πολλοί Χριστιανοί σκέφτονται έτσι και δεν παρατηρούν διόλου την αναπαλλόμενη εδώ βλασφημία. Μια πίστη η οποία πηγάζει από το «ignoramus» [αγνώω] είναι ευτελής· η γνήσια πίστη, για να νομιμοποιηθεί απαιτεί (ακόμη και για την απλοϊκότητα) ένα μέγιστο σε «scimus» [γνωρίζω]. Και ευτελής είναι επίσης μία πίστη η οποία πηγάζει ως πολιτικό *faute de mieux* [ελλείψει καλύτερου]: μια βούληση πίστης, η οποία προσλαμβάνεται για τη σωτηρία ενός κόσμου, ο οποίος, κατά τα άλλα, θα καταπέσει λόγω των πολιτικών αμαρτιών του, είναι βλάσφημη· μια τέτοια εγκόσμια μοίρα μόνο να σφραγιστεί μπορεί από την πρόσθεση μιας γενικής αμαρτίας της πίστης, όπως είναι ακριβώς η υποβάθμιση της πίστης σε μια πράξη πολιτικής διάσωσης. Η προσευχή η οποία διδάσκεται από τη χρεία οδηγεί συνήθως σε ακόμη μεγαλύτερη χρεία – ο καθολικός Αυστροφασισμός μαζί με τις «καλές» αντιχιτλερικές προθέσεις του ήταν ένα παράδειγμα για αυτό. Αλλά η Εκκλησία, με την βασική αδιαφορία της απέναντι στα εγκόσμια πράγματα εν μέρει αφέθηκε να γίνει αντικείμενο κατάχρησης και εν μέρει απλώς αποδέχτηκε με (σαφώς συχνά ανεπαρκή) απέχθεια τις αμαρτίες του πολιτικού κόσμου και τις «εσφαλμένες καταστάσεις» που προέκυπταν από αυτές, αφήνοντας όλα τα υπόλοιπα στον θείο δικαστή. Πώς, λοιπόν, με ή άνευ βλασφημίας, θα μπορούσε να προσδοκάται κάτι περισσότερο από αυτήν σήμερα;

Η χάρις δεν παρέχεται κατόπιν παραγγελίας. Ο άνθρωπος μπορεί απλώς να ελπίζει για αυτήν, και κατά τα άλλα είναι αφημένος στον εαυτό του. Εφόσον όμως το αναλαμβάνει αυτό και αποδέχεται πλήρως το Γήινο, την γήινη απολυτότητα η οποία είναι εκείνη της ειδικά ανθρώπινης ιδιαίτερης δομής του, δημιουργεί για τον εαυτό του εκείνο το «scimus», το οποίο αποτελεί την προϋπόθεση για κάθε μελλοντική θρησκευτική εμπειρία. Χωρίς επίγεια ευσέβεια δεν υπάρχει καμία ουράνια, και χωρίς το γήινο Απόλυτο δεν υπάρχει το μεταφυσικό, το οποίο ποθεί ο άνθρωπος. Η θρησκεία είναι η μεγαλύτερη επιγνωσιμότητα και αφανίζεται αμέσως –αυτή είναι η ουσία κάθε Διαφωτισμού– από τη στιγμή που η δύναμη πειθούς της γίνεται τετριμμένη· για την αναζωογόνησή της δεν αρκεί απλώς η αναδιαμόρφωση, δηλαδή ο σχηματισμός σεκτών, αλλά πολύ περισσότερο απαιτείται η ανακάλυψη ενός νέου στρώματος πραγματικότητας. Διότι ακόμη και όταν οι μάζες στην ασυνείδητη, αισθηματική πράξη τους ακολουθούν πολύ εύκολα ψεύτικους προφήτες, η φώτιση που τους επισκέπτεται διαρκώς εκ νέου, το κρυφάκουσμά τους που είναι στραμμένο στον γνήσιο προφήτη είναι μια ανίχνευση της νέας πραγματικότητας που έχει ανακαλύψει αυτός. Ο Χριστιανισμός ξεπέρασε όλες τις πολυάριθμες σέκτες της εποχής του και έγινε παγκόσμια θρησκεία μεταξύ άλλων, διότι το κήρυγμα από το οποίο φερόταν απέφυγε ακριβώς συνειδητά την μυστική μαστίγωση, επειδή εξέφρασε την απόρριψη κάθε γλωσσολαλίας, αντ' αυτού όμως –με την Παύλεια έννοια– επισήμανε με όλη τη δύναμη τη νέα αξιοπιστία, την επίγεια πραγματικότητα της ψυχής και της ικανότητάς της, την μεγάλη επίγεια ανακάλυψη του Υιού του Θεού.

Η σύγχρονη δύναμη πειθούς είναι «επιστημονική» και –πράγμα ιδιαίτερα αξιοθαύμαστο– δεν θα μπορούσε να μιλήσει αλλιώς στις πλατιές μάζες, αν και αυτές δεν αποτελούνται από επιστήμονες. Ο Μαρξισμός θα μπορούσε λόγω της επιστημονικότητάς του, η οποία γίνεται αισθητή από τις μάζες, και με την οποία υπόσχεται στον άνθρωπο (και στα δικαιώματά του) την χρυσή περίοδο, να συστηθεί ως θρησκευτικό υποκατάστατο. Εντούτοις, με αυτή τη σύσταση, ακόμη και εάν ήταν πιο αξιόπιστη και από αυτόν τον ίδιο, ξεπέρασε τις υλιστικές αρμοδιότητές του. Διότι η δύναμη πειθούς και μόνο δεν είναι κιόλας θρησκεία, και ακόμη λιγότερο είναι ικανή για κάτι τέτοιο μια επιμέρους επιγνωσιμότητα – και η επιστήμη αποτελείται από τέτοιες επιγνωσιμότητες. Σαφώς, η μαρξική ανακάλυψη της υλιστικά λειτουργούσας ψυχικής δομής δεν θα μπορεί πλέον να παραμεριστεί, αλλά το ίδιο ισχύει και για όλες τις άλλες ρήσεις που έχουν γίνει και μένουν να γίνουν με περισσότερη ή λιγότερη ασφάλεια για τη δομή του ανθρώπου και της γνώσης του, όλες τους προσεγγίσεις σε εκείνο το σημείο αναφοράς από το οποίο ο άνθρωπος συλλαμβάνει το σύμπαν και του αποτυπώνει τη σφραγίδα της νοούμενης ύπαρξής του· το σύμπαν είναι ολότητα και ενότητα, επειδή, και μόνο επειδή, συλλαμβάνεται από την γήινη απολυτότητα του ανθρώπου. Αυτό είναι το «scimus» στο οποίο εισδύει ο άνθρωπος, συνειδητά ως μεμονωμένο άτομο, ασυνείδητα ως μάζα, και θα το οικειοποιηθεί τόσο περισσότερο όσο πιο πολύ οι κοινωνικές διαρρυθμίσεις του –μεταξύ άλλων συνεπώς και εκείνη του δικαίου– μορφοποιηθούν από αυτό το απόλυτο σημείο αναφοράς. Για αυτό άλλωστε το λόγο είναι αναγκαίος ο «ολοκληρωτικός ανθρωπισμός», επιστημονικά ως θεωρία, αλλά ως πειστική φόρμουλα στραμμένος στις μάζες.

Σαφώς, η δύναμη πειθούς δεν είναι κιόλας θρησκεία, και ο επιστήμονας δεν είναι ένας προφήτης πίστης· στην καλύτερη περίπτωση είναι ένας άγιος. Αλλά για την αναζωογόνηση της θρησκευτικότητας απαιτείται ο Πεφωτισμένος. Πότε θα έρθει αυτός, εάν θα έρθει εν γένει, αυτό δεν μπορεί να το προβλέψει η επιστήμη· αυτή θα πρέπει να αρκестεί να του προετοιμάσει το δρόμο, εκπληρώνοντας με νηφάλιο τρόπο την νηφάλια αποστολή της αλήθειάς της και επιδεικνύοντας προ οφθαλμών στον άνθρωπο το γήινο Απόλυτο, ούτως ώστε αυτός προσδοκώντας τον Επερχόμενο να καλλιεργεί, όπως και αυτή, τον γήινο οίκο με ευπρέπεια.

Σημειώσεις

1. Ο Broch χρησιμοποιεί τον θεολογικής προέλευσης όρο *Ebenbildhaftigkeit*, ο οποίος προέρχεται από τη λέξη *Ebenbild* που χρησιμοποιείται στη γερμανική απόδοση για την έκφραση της Βίβλου καθ'ομοίωση, αναφορικά με την πλάση του ανθρώπου από τον Θεό.

2. Ο Broch χρησιμοποιεί εδώ τον εθνικοσοσιαλιστικής καταγωγής όρο *Gleichschaltung* (*Wieder-Gleichschaltungen*), ο οποίος επινοήθηκε για να εκφράσει κυρίως την πολιτική της εθνικο-

σοσιαλιστικής κυβέρνησης απέναντι στις ηγεσίες των εργατικών συνδικάτων, τις οποίες και καταδίωξε, αντικαθιστώντας τες με άτομα της δικής της επιλογής.

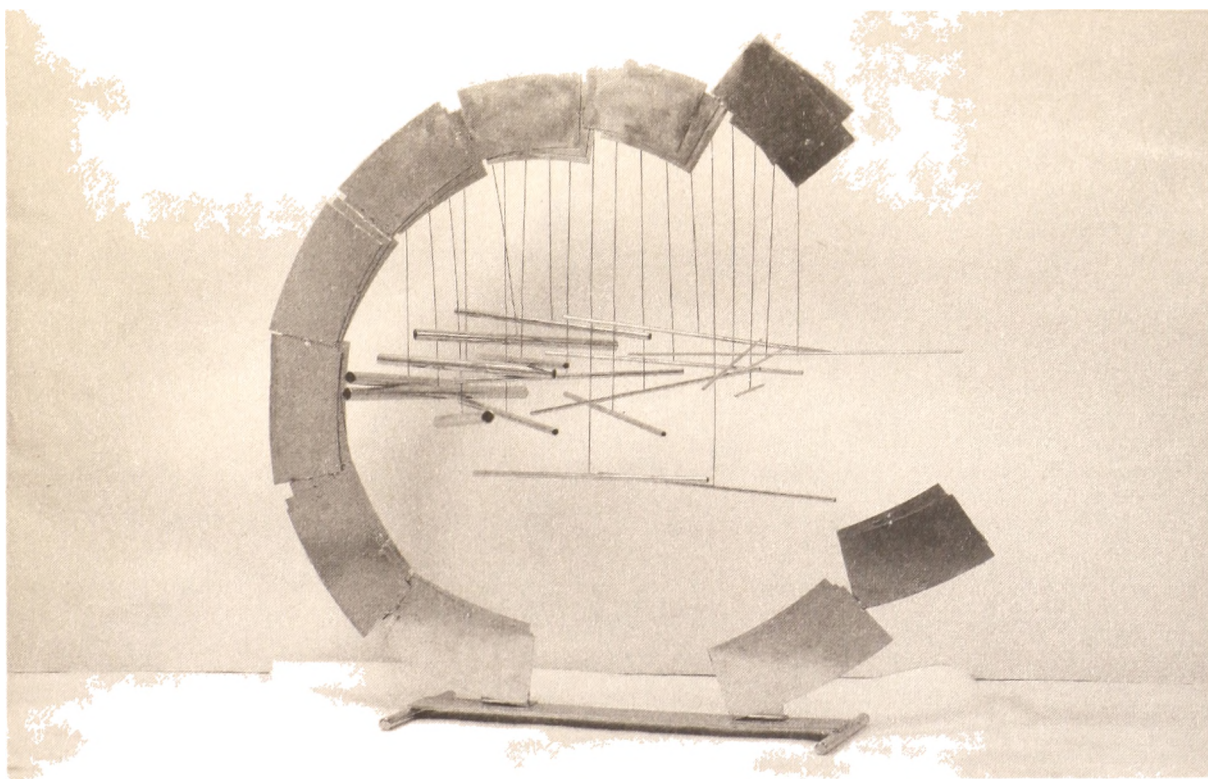
3. Ο όρος «Πέμπτη Φάλαγγα» χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον εθνικιστή στρατηγό Εμίλιο Μόλα Βιδάλ κατά τη διάρκεια του ισπανικού εμφυλίου πολέμου. Σε μια ραδιοφωνική ομιλία του ο Μόλα, ο οποίος ηγείτο μιας επίθεσης στη Μαδρίτη, υποστήριξε ότι οι τέσσερις φάλαγγες με τις οποίες είχε περικυκλώσει την πόλη, θα υποστηρίζονταν από μια πέμπτη φάλαγγα η οποία δρούσε κρυφά εντός της πόλης. Έκτοτε ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει ομάδες υπονόμησης στη διάρκεια μιας αντιπαράθεσης, οι οποίες δρουν εντός του πεδίου της αντίπαλης δύναμης καταλαμβάνοντας ει δυνατόν κάποιες θέσεις διαχείρισης πληροφοριών και διαδίδοντας ψευδείς ή συγκεχυμένες ειδήσεις. Παρακάτω στο κείμενο ο Broch χρησιμοποιεί την αγγλική απόδοση *fifth column*.

4. Ο Broch κάνει κυριολεκτικά λόγο για μια κατάσταση παρόμοια με την ποινή (*straf-ähnlich*). Εντούτοις το νόημα του χαρακτηρισμού του αποδίδεται (και) με τον σύγχρονο όρο ποινικοποίηση, όπως μπορεί να γίνει σαφές με την ανάπτυξη του επιχειρήματος.

5. Εννοούνται οι νότιες Πολιτείες της βορειοαμερικανικής Ένωσης.

6. Σύμφωνα με την παρατήρηση του επιμελητή των Έργων του Broch, P. M. Lützeleer, ο Broch εκτιμούσε το 1949, την περίοδο σύνταξης του κειμένου, ότι επίκειται πόλεμος μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ.

7. Η Χάρτα του Ατλαντικού ήταν μια κοινή διακήρυξη του Ουίνστον Τσώρτσιλ και του Φραγκλίνου Ρούζβελτ στις 14 Αυγούστου 1941, μετά από πέντε ημέρες διαπραγματεύσεων πάνω σε πολεμικά πλοία στον βόρειο Ατλαντικό και ενώ οι ΗΠΑ δεν είχαν μπει ακόμη στον πόλεμο. Στην Χάρτα δηλωνόταν ότι κανένα έθνος δεν αναζητούσε επέκταση, ότι δεν επιδιωκόταν εδαφικές αλλαγές χωρίς την ελεύθερη συναίνεση των εμπλεκόμενων λαών, ότι γινόταν σεβαστό το δικαίωμα κάθε λαού να επιλέξει ο ίδιος τη μορφή του πολιτεύματός του, ότι θα έπρεπε τα κυριαρχικά δικαιώματα και η αυτοδιαχείριση να αποκατασταθούν στους λαούς που τα είχαν στερηθεί, ότι θα γινόταν προσπάθεια ισότιμης πρόσβασης για όλους στο εμπόριο και στις πρώτες ύλες κ.λπ. Η Χάρτα του Ατλαντικού ενσωματώθηκε στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών το 1942.

Γιώργος Ζογγολόπουλος, Κυκλαδίτικο, 1990, φωτ. Η. Γεωργούλας.

Γιώργος Ζογγολόπουλος, Ποσειδώνας, 1957, φωτ. Η. Γεωργούλας.